

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Právní aspekty sociální patologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
JUDr. Miroslava Kejdová, CSc.

Vypracoval:
Jaromír Koch

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Právní aspekty sociální patologie“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 30.4.2009

.....
Jaromír Koch

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Miroslavě Kejdové, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce Gabriele Kochové za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Jaromír Koch

OBSAH

Úvod	2
1. Základní pojmy	4
1.1 Právo	4
1.2 Sociální deviace	6
1.3 Sociální patologie	9
2. Vybrané sociálně patologické jevy	14
2.1 Alkoholismus	14
2.2 Delikvence	17
2.3 Patologické hráčství	22
3. Možnosti řešení sociálně patologických jevů	34
3.1 Právní aspekty	34
3.2 Rodina	40
3.3 Prevence	42
Závěr	46
Resumé	48
Anotace	49
Seznam použité literatury	50

ÚVOD

„Pamatuji si ze svého dětství, že jsem v jedné příhraniční restauraci, ve které bylo umístěno několik „výherních“ automatů, potkával jednoho policistu. Neustále si chodil k obsluze rozměňovat tisícikoruny na drobné mince, ty vyhazoval do automatu a věnoval se hodiny hře. Přemýšlel jsem, kde na to bere peníze. Po čase jsem se dozvěděl, že prohrál statisíce korun. Situaci nezvládl, střelil se do hlavy. Naštěstí to přežil. Rodina se o něj postarala, podpořila ho, prodala byt, splatila dluhy. Dostal se z toho. Patřil mezi ty šťastnější. Jako vzpomínka mu zůstala prohlubeň po kulce na čele...“

vlastní vzpomínka

17. listopadu 1989 nám sametová revoluce otevřela cestu ke svobodě. Lidé se zbavili okovů komunismu a těšili se na život v demokratické společnosti.

Snížil se státní dohled nad občany, překotně se rušily zákony a normy, vytvářely se legislativní polotovary a nedodělky. Řada lidí si představovala demokracii jako naprostou volnost, tedy jako anarchii. Uvolnily se hranice, lidé toužili po západním zboží a západním stylu života.

Společně s kladnými stránkami západního života k nám proudily i ty negativní stránky. Ohromilo nás západní pozlátko.

Jako houby po dešti na našem území začaly vyrůstat noční podniky, herny, zastavárny, restaurační zařízení a tak podobně. Každý si chtěl užívat života a zkoušet různé novinky. Ne každý dokázal rozeznat a ubránit se nebezpečím a nástrahám nové doby. Rychle narůstala delikvence, konzumace drog, alkoholu apod. Rozšířil se pro nás celkem neznámý jev, který nazýváme patologické hráčství.

Patologické hráčství neboli gambling je nebezpečné pro tělesné i duševní zdraví. Je spojeno s častým výskytem depresí a myšlenkami na sebevraždu. Na gambling se „nalepuje“ řada dalších sociálně patologických jevů, např. alkoholismus nebo delikvence.

Gambling způsobuje i velké množství problémů pro okolí gamblera. Postižena je rodina, přátelé, pracovní kolektiv a další lidé. U patologických hráčů se často vyskytuje domácí násilí, lhaní, půjčování si peněz a narůstající dluhy. Se zvětšujícími dluhy narůstají u gamblerů psychické a fyzické problémy a dostávají se do uzavřeného kruhu, ze kterého není jednoduché dostat se ven.

Přitom gamblerství začíná zpravidla nevinně. Člověk vhodí do „výherního“ automatu pět korun, během několika minut vyhraje stovky nebo tisíce korun. Příště to zkusí znovu, naháže do „bedny“ několik set korun, ale výhra nikde. „Ty peníze musím vyhrát zpět!“, řekne si, už se „veze“. Přestávají stačit vlastní prostředky, půjčují se peníze od přátel a kolegů z práce, prodávají se věci z domácnosti, lze se, často se páchá trestná činnost... Patologický hráč se dostává do bludného kruhu. Důležité je nebezpečí včas rozpoznat a vyhledat odbornou pomoc.

Pro svou práci jsem si vybral téma sociální patologie. Je to pojem, který slýcháváme stále častěji, ale mnoho lidí neví, co si pod tímto pojmem představit. Omezování výskytu sociální patologie ve společnosti je jeden z mnoha cílů sociální pedagogiky, oboru, který studuji.

Svoji práci jsem rozdělil na tři části.

V první části přibližuji čtenářům základní pojmy, které jsou stěžejní pro pochopení celé práce. Jsou to právo, sociální deviace a sociální patologie.

Ve druhé části v krátkosti rozebírám tři vybrané sociálně patologické jevy. Vybral jsem alkoholismus, delikvenci, patologické hráčství.

Ve třetí části se snažím najít možnosti minimalizace či předcházení výskytu sociálně patologických jevů ve společnosti.

Cílem bakalářské práce je popsat některé sociálně patologické jevy a pokusit se formulovat možná východiska k jejich minimalizaci nebo předcházení.

Jako metodu jsem zvolil studium odborné literatury, právních předpisů a informací z internetu. Zdroje jsou uvedeny v seznamu.

1. ZÁKLADNÍ POJMY

1.1 Právo

(Dle Kejdové, 2005)

Právo je společenský fenomén, který

- normuje lidské chování a vztahy mezi lidmi
- reguluje chování lidí.

Žádný společenský systém nemůže existovat bez regulačních a normativních mechanismů. Některé mechanismy vznikají nezávisle na vůli lidí, jsou dány přírodními zákonitostmi (např. střídání dne a noci). Převážnou část normativních a regulačních mechanismů si však lidé vytvářejí sami, jedná se o společenské normy a regule.

Od počátku existence lidské společnosti se zároveň s ní vyvíjel i systém pravidel chování, který umožňoval její zachování a fungování. Pravidla chování se měnila se společností i s časem. Právo má v socializaci společnosti nenahraditelnou úlohu.

Nejznámější a nejvýznamnější normativní a regulační systémy jsou:

- morálka
- náboženství
- právo.

Dalšími normativními systémy jsou např. politika, pravidla slušného chování, etická pravidla výkonu povolání, provozní řády různých zařízení atp.

Rozvoj a řádné fungování společnosti bez norem a pravidel není možné. Každá společnost musí mít stanovená pravidla chování a normy, jinak by nastal chaos a anarchie.

Základním požadavkem je, aby regulační systémy ve společnosti byly spravedlivé a morální.

Právo se od ostatních regulačních systémů velmi odlišuje. Právní normy se vyznačují třemi znaky:

- a) všeobecnou závazností – zavazují každého, kdo se ocitne v situaci normou předvídané. Vztahuje se na skupinu případů stejného druhu a neurčeného počtu.
- b) jsou vydávány ve zvláštní formě – státem uznané nebo stanovené.
- c) jejich dodržování je vynutitelné státní mocí – za porušení právní normy je stanovena sankce, kterou realizuje stát. Stát disponuje donucovacími prostředky a institucemi – policií, soudy, vězením, armádou atd.

Normy lidského jednání plní důležitou společenskou funkci. Lze rozlišit tři sféry, ve kterých tyto normy regulují chování člověka:

- chování člověka vůči jiným lidem,
- chování člověka vůči společnosti jako celku a vůči statkům a hodnotám,
- chování člověka vůči sobě samému.

Právo je obecný pojem, který má řadu významů. Gramaticky je základ slova „právo“ příbuzný slovu „pravý“ - ve významu správný, ryzí, přímý, spravedlivý. Teorie i praxe chápou pojem nejčastěji ve dvojitým významu:

1. Jako soubor vyhlášených právních norem, které představují platný řád dané společnosti. Hovoříme o právu objektivním.
2. Jako oprávnění subjektu chovat se způsobem předvídaným zákonem a zároveň vyžadovat, aby se podle zákona chovali i ostatní, tedy jako určitý nárok subjektu vyplývající z objektivního právo. Hovoříme o právu subjektivním.

Objektivním právem rozumíme soubor platných právních norem určitého státu. Odpovídá na otázku, co je právo.

Subjektivním právem rozumíme oprávnění subjektu chovat se podle práva. Je to míra faktické možnosti chování subjektu daná, chráněná a garantovaná objektivním právem.

Objektivní právo poskytuje jednotlivci ochranu proti neoprávněnému rušení někým jiným i jím samým.

V subjektivním právu rozeznáváme tři obsahové složky:

1. Právo chovat se způsobem stanoveným objektivním právem.
2. Právo požadovat, aby se ke mně chovali ostatní subjekty v souladu s právem.
3. Možnost dovolání se použití státního donucení v případě, že jiný subjekt ve vztahu ke mně porušuje objektivní právo.

Shrnutí

Právo je normativní a regulativní systém, jehož účelem je uspořádat společenské vztahy a ovlivnit chování lidí. Patří mezi nejdůležitější regulační a normativní systémy. Právo je vytvářeno společností, není dáno zvenčí. Právní normy se od ostatních norem odlišují třemi znaky, jsou všeobecně závazné, vydávané ve zvláštní formě a jejich dodržování je vynutitelné státní mocí. Tvůrcem práva je stát, může uznat i právo vzniklé jinak. Právo se vyvíjí formální tvorbou právních norem a dotvářením práva aplikační činností, zejména soudní judikaturou. Řádné fungování a rozvoj společnosti bez regulačních a normativních mechanismů není možný. Právo má v socializaci společnosti nenahraditelnou úlohu.

1.2 Sociální deviace

Slovo **deviace** pochází z latinského *deviatio* neboli *odchylka* či *úchylka*. Obecně je deviace chápána jako jakákoli odchylka od normální struktury či funkce a může se vyskytovat u kteréhokoli jevu v přírodě nebo společnosti (**Urban, Dubský, 2008, str. 43**).

Výše uvedené pojetí chápe deviaci jako jistou kvalitu (odchylka od normální struktury či funkce jevu) a deviaci jako kvantitu (počet případů v určitém souboru konkrétního jevu a míru jejich odchylky od normality) (**tamtéž**).

Pozitivní a negativní deviace poukazuje na to, že každá odchylka od normy je deviací. Znamená to, že deviací může být nejen porušení, ale také přehánění a dovádění do krajností. Např. to mohou být jak chudoba tak i multimiliardářství, workoholismus a neustálé se vyhýbání práci.

Deviace se objevují ve všech společnostech. V každé společnosti se vyskytují jedinci a skupiny, jejichž chování může společnost považovat za deviantní. Lidé nejsou ve svém chování stejní. Odlišují se vlivem řady faktorů, vlivem kultury, společnosti a prostředí v tom nejširším slova smyslu.

Při analýze deviace je jedním z problémů definování normality a stanovení specifických či obecně přijímaných norem, od kterých se lidé svým jednáním odchylují. Pro pochopení sociální deviace je podstatná i znalost norem samých. U běžné deviace, kde nejsou normy kodifikovány, je obtížné určit, co je společností přesně požadováno.

Jiná situace je u deviace spojené s porušením práva. V tomto případě existují přijaté normy a instituce pro vypořádání se s takovým porušením práva.

Dle G. A. Lunberga je dodržování každé konkrétní normy za běžných okolností rozloženo podle modelu tzv. normálního rozložení, přičemž na jedné straně je situována negativní sociální deviace, na druhé straně pozitivní sociální deviace, na okraji pak extrémní chování, které je v případě negativní sociální deviace obvykle stíháno trestně nebo jiným, stejně přísným systémem (mechanismem) sociální kontroly (**Urban, Dubský, 2008, str. 44**).

Některé sociologické a filozofické směry, uplatňují při analýze deviantních jevů koncepci tzv. objektivní deviace. V ní je považován za rozhodující samotný fakt porušení sociální normy, ale musí nést následující rysy (**Urban, Dubský, 2008, str. 44**):

- 1) opakovatelnost;
- 2) hromadnost (rozšířenost ve větších skupinách populace);
- 3) sociální závažnost, tj. nebezpečnost přisuzovaná daným společenstvím;
- 4) podobnost nebo identita příčin, tj. vysledovatelná a popsitelná etiologie.

Studiem sociální deviace se zabývá celá řada vědních oborů, např. sociologie, právo, etika, medicína, psychologie, kriminologie a řada dalších. V rámci sociologie se na tuto problematiku zaměřuje především samostatná disciplína sociologie deviantního chování. Zkoumá zejména odchylky ve smyslu společensky nežádoucího nebo dokonce kriminálního chování.

Kategorie sociální deviace se začala používat v sociologii ve čtyřicátých letech minulého století. Dříve se používaly především pojmy anomie, sociální patologie nebo sociální dezorganizace.

Dle Hrčky sociální deviace v sociologickém pojetí je podstatně širší než pojetí právní nebo etické. Označuje jakékoliv narušení z kterékoli sociální normy, tedy nejen normy sankcionované právně, nábožensky nebo morálně. Sociální deviaci nelze ztotožňovat s trestnou činností ani s protispolečenským chováním (**Urban, Dubský, 2008, str. 47**).

Pro sociálně nezdravé, nenormální či obecně nežádoucí společenské jevy, tzn. společensky nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování se používá pojem sociální patologie. Je tedy vhodné rozlišovat mezi pojmy sociální deviace a sociální patologie a pečlivě vážit kontext při jejich používání. Ne každá deviace je sociální patologií! Za sociálně patologické se pokládají jen vysoce společensky nebezpečné formy deviantního chování, přímo ohrožující společnost nebo konkrétního jedince (**Urban, Dubský, 2008, str. 47**).

Strukturou sociální deviace rozumíme deformace sociálních hodnot, sociálních institucí, sociálních norem a vztahů.

Subjektem sociální deviace je ten, kdo se deviantně chová nebo vykazuje deviantní znaky.

Objektem sociální deviace rozumíme to, na co je deviantní projev zaměřen. Objektem mohou být sociální objekty (např. jedinec, etnická menšina, společnost), fyzické objekty (majetek aj.), některé oblasti společenského života (např. kultura, politika) a společenské hodnoty (např. zdraví, čest).

Obsahem sociální deviace jsou fyzické, psychické nebo sociální charakteristiky či vzorce chování subjektů, které jsou považovány za deviantní ve vztahu k určité sociální normě.

Cílem sociální deviace je dosažení nějakého cíle, uspokojení jisté potřeby. Motivované deviantní chování vede k cíli rychleji než chování konformní. Může se jednat o materiální zisk, uspokojení biologické nebo sociální potřeby, nebo snahu vyhnout se určité nepříjemné povinnosti nebo činnosti.

Důsledkem sociální deviace může být u motivovaných deviací dosažení či nedosažení stanoveného cíle, upokojení či neuspokojení potřeby. U jedince může deviace vyvolávat pocity hanby a viny a snahy o neutralizaci nebo racionalizaci. U okolí může docházet k normalizaci deviantního chování, nebo naopak ke stigmatizaci jeho nositele aplikací formálních či neformálních sankcí. Tyto sankce mohou vést k odstranění či zmírnění deviace, nebo naopak přispívat ke stabilizaci deviantního chování, k osvojení deviantní identity a role.

Deviantní chování má většinou za následek společenskou reakci, která směřuje

- k ochraně společnosti;
- k nápravě devianta;
- k varování každého, že odchylky nad určitou hranicí nebudou společností tolerovány.

Společenské postoje k jednotlivým deviacím jsou nejednoznačné. Společnost aktivně podporuje zásahy proti některým projevům deviantního chování (např. vraždám), vůči jiným deviantním způsobům chování zůstává shovívavá (např. k alkoholismu). Rozhoduje společenské klima, sociokulturní, politické a ekonomické podmínky. Je zde velmi mnoho proměnných.

Definici deviantního chování lze shrnout následovně (Urban, Dubský, 2008, str. 51, 52):

1) Nejtransparentnější definice deviantního chování je definice právníká. Tato definice pokládá za deviantní takové chování, které porušuje zákonem kodifikované normy.

2) Druhou skupinu definicí tvoří ty, které jsou orientované na normy. Podle nich je možné klasifikovat chování jako konformní anebo deviantní podle toho, zda porušuje nebo neporušuje normy příslušné sociální skupiny, a to i tehdy, kdy nejsou zákonem kodifikované.

3) Třetí skupinu tvoří definice, které jsou orientované na očekávané chování. Přitom prvním problémem je otázka, kdo rozhodne o tom, která jsou ta konkrétní očekávání na chování určité osoby v určitých konkrétních podmínkách.

4) Čtvrtou skupinu definicí představují ty, které jsou orientované na sankce. Je to ten případ, kdy se za deviantní považuje takové chování, které interakční partner považuje za nezbytné sankcionovat (např. podle Eriksona). „Co není zakázané, to je dovolené“ - deviantní chování je pouze takové, které je třeba sankcionovat (toleranční definice deviantnosti).

5) Pátá skupina definicí deviantního chování rozšiřuje definici o kvantitativní prvky. Podle těchto definicí jde o deviantní chování tehdy, kdy není uspokojené očekávání většiny členů příslušné sociální skupiny nebo společnosti.

6) Šestá skupina přístupu k deviantnímu chování by se dala označit jako konstruktivistická, vycházející z toho, že představy o tom, co je deviantní, jsou lidskou konstrukcí založenou na kognitivních (poznávaných) kompetencích a schopnosti morálního úsudku.

7) Existují i teorie, které pokládají za deviantní jakékoliv chování, které postihuje sankcemi sociální kontrola. Konkrétním druhem takového chování může být i chudoba jako následek deviantního chování.

8) Ještě je třeba připomenout i charakteristiky deviace, které vycházejí z porušování „norem“ etnických, zvykových, tradicionalistických, archetypových

(výchovou i kulturou předávaný a přejímaný vzor) a daných esoterickými kritérii chování.

1.3 Sociální patologie

Sociální patologie je označením pro všechny nenormální nebo všeobecně nežádoucí společenské jevy. Jsou sem zahrnovány všechny sankcionované formy a podoby deviantního chování a studium příčin jejich vzniku. Stanovení, co je patologické, se odvíjí od pojetí normality akceptovaného danou společností (**Urban, Dubský, 2008, str. 53**).

Pojem sociální patologie do sociologie zavedl Herbert Spencer, který hledal paralelu mezi patologií sociální a patologií biologickou. Durkheim považoval sociální patologii za vědu o chorobných a nepříznivých skutečnostech, činech, chováních, jež se odchyľují od stanovených norem.

Pojem sociální patologie je často zaměňován s pojmem sociální deviace. Od pojmu sociální deviace se však liší. Jevy, které jsou označovány za deviantní, nemusí být vždy patologické. Sociálně patologické jevy jsou vždy pro společnost či jednotlivce negativní, což v případě deviantních jevů platit nemusí. Proto je při vymezení pojmů vhodné oba pojmy rozlišovat (**Fischer, Škoda, 2009, str. 14**).

Teorie sociální patologie vycházejí především z předpokladu, že ve společnosti dlouhodobě existují strukturální nedostatky, které její členy různě postihují.

Podstatnou část sociální patologie tvoří zjevné deviantní chování, které bývá negativně hodnocené, a to jako problematické, společensky nežádoucí, poškozující subjekt deviace, objekt deviace, případně obojí.

V průběhu zkoumání jednotlivých faktorů a zákonitostí, které se sociálně deviantními jevy souvisejí, se chronologicky v teorii sociální patologie objevilo několik následujících pohledů (**Fischer, Škoda, 2009, str. 16-18**).

Pohled absolutistický

Lze ho charakterizovat jako představu existence absolutně jednoznačných a srozumitelných sociálních norem. Normy jsou platné pro všechny členy společnosti. Jakékoliv odlišné chování je nepřijatelné, a tudíž deviantní. Jedná se o extrémní přístup.

Pohled moralizující

Můžeme ho považovat také za relativně extrémní pohled. Společnost a její členové jsou rozlišováni do dvou skupin. První skupinou jsou morální nedevidanti, kteří se vždy řídí společenskými pravidly. Ta zásadně neporušují. Druhá je pak tvořena tzv. nemorálními devianty. Jedná se o asociální jedince, přičemž nemorálnost je jejich vrozenou dispozicí. Společnost jim pak příslušnost k této kategorii pouze přisuzuje.

Medicínský pohled

Tento pohled si našel a udržel své místo i v současné sociologické literatuře právě v rámci sociální patologie. Deviantní chování je dáváno do souvislosti se stavem společnosti a je nazíráno jako příznak její nemoci. Lidský a společenský organismus je vnímán analogicky. Deviace je vnímána jako nemoc a produkt nesouladu mezi jednotlivými částmi sociálního systému. Rozšíření patologických jevů signalizuje, že společnost není v pořádku.

Statistický pohled

Tento pohled na sociálně patologické jevy je charakteristický pro vědní obory upřednostňující empirický výzkum a kvantitativní hledisko před kvalitativním rozbořením jednotlivých aspektů, které s těmito jevy souvisejí. Odchylka v chování je chápána jako určitá vzdálenost od průměru. Takové jevy, které jsou mimo statistickou normu, jsou abnormální a deviantní (ne však vždy patologické). Tento přístup nezachycuje interpersonální reakce, společenské standardy nebo mínění veřejnosti. Nebere v úvahu ani různé varianty přinucení ke konformitě.

Relativistický pohled

Je charakteristický pro současnost. Způsobům chování, kulturním symbolům a dalším sociálním produktům lze porozumět pouze v kontextu té kultury a společnosti, jejíž jsou organickou součástí. Deviace a patologie tak může být posuzována pouze z hlediska konkrétního sociokulturního prostředí, ve kterém k ní došlo. Snaží se na deviantní jevy hledět jako na chování, které může být definováno jako deviantní v jednom kontextu, zatímco ve druhém může být zcela konformní. Jednání označované za škodlivé a nežádoucí může být totiž v jiné společnosti vysoce pozitivně hodnoceno.

Etiologie jevů a chování, které je považováno za deviantní a sociální patologii, je multifaktoriální. Toto jednání je výsledkem působení řady různých vnitřních a vnějších faktorů, které působí v inkriminovaném čase ve vzájemné interakci (**Fischer, Škoda, 2009, str. 41**).

Pro účinnost práce při řešení sociálně patologických jevů je nezbytná znalost zdrojů a příčin, které vedou k jejich vzniku a rozvoji. Přímou souvisí s účinností práce s nositeli patologických vzorců chování, zcela pochopitelně i s výběrem účinných metod a postupů pro prevenci, působení a ovlivňování těchto osob. Proto je pro psychology, etopedy a další terapeutův důležitá znalost vlastností, které jsou pro tyto osoby typické (**Fischer, Škoda, 2009, str. 41**).

Příčinné faktory vzniku a projevu sociálních deviací můžeme rozdělit do dvou a následně čtyř základních (pod)skupin (Urban, Dubský, 2008, str.56).

Příčinné faktory vzniku sociálních deviací		
Endogenní (vnitřní)	biologické faktory	Genetické poruchy (například chromozomální nebo vrozené metabolické defekty), poruchy činnosti žláz s nitřní sekrecí (nedostatek či nadbytek některých hormonů v lidském těle), fyziologické poruchy, vrozené nebo vývojové vady.
	psychické faktory	Poruchy socializace zejména v raném dětství, porucha vztahu k rodičovským autoritám, citová deprivace dětí, existenční krize v určitých životních etapách. Poruchy osobnosti.
Exogenní (vnější)	sociální faktory	Sociální změny spojené s anomickými stavy společnosti, urbanizace a technologický pokrok, sociální a politické konflikty, vliv sociální skupiny a subkultury podporující či odměňující porušování norem a zákonů.
	kulturní faktory	Etnocentrismus, neznalost a xenofobie mohou vést k negativnímu označování (stigmatizaci) subjektů pocházejících z jiné kulturní oblasti, jestliže ty se v kulturně odlišném prostředí chovají v souladu se standardy své vlastní kultury atd.

Z přehledu příčinných faktorů vychází jedno z nejčastěji používaných členění teorií sociálních deviací a deviantního chování (viz následující tabulka) (Urban, Dubský, 2008, str.57).

Teorie sociálních deviací a sociálně deviantního chování	
Biologické teorie	Nalézají příčiny deviací v genetických, anatomických a fyziologických faktorech.
Psychologické teorie	Hledají souvislost mezi deviací a určitým typem osobnosti. Zabývají se individualitou člověka, socializací - procesem dospívání, motivací, agresivitou, frustrací, stresem a duševními chorobami.
Sociologické teorie	Analyzují fenomény, jako vliv životního prostředí (např. města), moc a sociální kontrola, interpretují vztahy mezi deviacemi a normami, sociálním a ekonomickým kapitálem člověka, rodinou, subkulturami, módními trendy a podobně. Zasazují deviace a deviantní chování do rozmanitých sociálních kontextů.
Inter- a multi- disciplinární teorie	Jde o teorie reziduální a synkretické povahy.

Krátký výčet některých sociálně patologických jevů

Agresivita
Alkoholismus
Anorexie
Automutilace (sebepoškozování)
Bezdomovectví
Bossing
Bulimie
Delikvence
Diskriminace
Divácké násilí
Domácí násilí
Exhibicionismus
Extremismus
Frotérství
Graffiti
Chudoba
Kleptomanie
Kouření
Kriminalita
Mobbing
Mobiling
Nekrofilie
Nezaměstnanost
Patologické hráčství (gambling)
Pedofilie
Pornografie
Prostituce
Pyromanie
Rasismus
Rozvodovost
Sadomasochismus
Sektářství
Sexuální harašení
Sexuální zneužívání
Suicidální jednání (sebevražedné jednání)
Šikana
Terorismus
Toxikomanie
Tušérství
Týrání
Vandalismus
Viktimizace
Workoholismus
Xenofobie
Záškoláctví
Zoofilie

2. Vybrané sociálně patologické jevy

2.1 Alkoholismus

Alkohol je v našem prostředí nejrozšířenější a nejčastěji užívanou psychoaktivní látkou. Je také dobře přístupný ve většině zemí světa.

Ve většině zemí pijí muži výrazně více než ženy. Nadměrná konzumace alkoholu ničí zdraví jednotlivců a velmi zasahuje rodiny i celou společnost. Přestože má negativní účinky, bývá používán při různých neformálních, formálních i náboženských příležitostech.

Etanol je hlavní psychoaktivní složkou alkoholických nápojů. Vyrábí se alkoholovým kvašením produktů s obsahem sacharidů a případně následnou destilací.

Za fyziologické účinky, které vyvolává konzumace alkoholických nápojů, však není zodpovědný etanol, ale acetaldehyd, který v organismu vzniká při oxidaci etanolu. Zvýšené množství acetaldehydu může vést k následujícím symptomům (**Fischer, Škoda, 2009, str. 100**):

- rozšíření cév, zvýšení teploty kůže, pocit horka, zčervenání v obličeji,
- zrychlení srdeční činnosti a dýchání,
- pokles krevního tlaku v důsledku vazodilatace,
- zúžení průdušek,
- zvracení, bolesti hlavy,
- euforie nebo averzivní reakce.

Alkohol má pro většinu jedinců anxiolytický účinek, uvolňuje psychické napětí, zlepšuje náladu, zvyšuje pocit sebejistoty. Byla prokázána souvislost mezi účinkem alkoholu a tvorbou endorfinů.

Alkoholová závislost je obvykle chápána jako nadměrné či pravidelné pití alkoholu, spojené s nebezpečím získání návykového chování. Rodí se na pozadí normálního, tj. sociálně akulturně akceptovaného pití alkoholu. S růstem spotřeby alkoholu roste i objem problémů a stupeň poškození populace. Přes poměrnou závažnost je společnost k tomuto jevu velmi tolerantní. Alkohol je považován za legální návykovou látku a spolu s tabákem je veřejností velmi podceňován.

Proces rozvoje závislosti na alkoholu je nejčastěji popisován dle E. M. Jellineka ve čtyřech fázích (Fischer, Škoda, 2009, str. 101-102):

1. stadium (počáteční, prealkoholické), ve kterém si jedinec uvědomuje, že pije odlišně než druzí, že mu alkohol přináší úlevu od problémů. Zvyšuje množství i četnost pití.
2. stadium (prodromální, varovné), které je charakteristické zvyšující se tolerancí k alkoholu, stoupající spotřebou, narušenou kontrolou nad množstvím a pitím. Za pití se počíná stydět, objevují se okénka, dochází k výčitkám či racionalizacím. Toto stadium zhruba odpovídá škodlivému užívání.

3. stadium (kruciální, rozhodné), kdy tolerance stále stoupá, v důsledku časté konzumace narůstají konflikty, okénka jsou spojena téměř s každou konzumací, nad pitím již chybí jakákoliv kontrola. Jedinec bývá často přesvědčen, že může s pitím přestat. Dává přednost lidem, kteří také pijí a poskytují mu sociální oporu. Dochází ke změně osobnostních vlastností, ke změnám v preferenci hodnot, k oploštění zájmů, k rozpadu vztahů.
4. stadium (terminální, konečné) odpovídá nejvíce syndromu závislosti, tolerance se začíná snižovat, alkoholik se rychle opije, zároveň ale není schopen bez alkoholu vydržet. Konzumace je nepřetržitá, objevují se somatické a psychické poruchy, sociální interakce s okolím je vážně narušena. Postižený má potíže, když pije, i když nepije. Postupně dochází k fyzickému i psychickému chátrání. Příčin zneužívání alkoholu a závislosti na něm je mnoho. Mohou to být příčiny genetické, biologické, psychické a sociální.

Světová zdravotnická organizace (WHO) definuje chronického alkoholika „jako jedince s chronickým onemocněním, které se manifestuje jako narušené chování“. Je charakterizováno opakovanou konzumací alkoholických nápojů, která překračuje obvyklou dávku požívání nebo vyhovění společenským zvykům společnosti a projevuje se jako narušování zdraví pijáků nebo jejich ekonomické a sociální funkce (**Urban, Dubský, 2008, str. 100**).

Světová zdravotnická organizace se otázkám spojeným s užíváním návykových látek dlouhodobě věnuje, protože je považuje za hrozbu pro zdravý vývoj jednotlivců i společnosti. Na rozdíl od řady mezinárodních orgánů OSN, jež se kontrolou návykových látek zabývají, se však Světová zdravotnická organizace zaměřuje jak na ilegální, tak i na legální drogy - alkohol a tabák, jež vzhledem k rozšíření užívání představují pro lidstvo výrazně větší zdravotní rizika než ilegální látky. V tomto duchu připravila řadu koncepčních doporučení pro vlády jednotlivých zemí světa, jaká opatření mají přijímat s cílem minimalizovat rizika spojená s užíváním návykových látek. V této sekci naleznete krátké anotace nejvýznamnějších dokumentů WHO, jež se na zacházení s návykovými látkami - především těmi legálními - zaměřují (**tamtéž**).

Alkoholismus je tedy chápán nejen jako individuální, ale i jako celospolečenský problém.

Příčiny zneužívání alkoholu a závislosti na něm mohou být genetické, biologické, psychické a sociální.

Konzumace alkoholu plní několik funkcí. Lze vymezit 6 základních funkcí alkoholu (Urban, Dubský, 2008, str. 103):

- fyziologickou (potrava, dodání energie)
- psychologickou (zbavování úzkosti, napětí, povzbuzení, zlepšení nálady)
- rituální (náboženské obřady, oslavy)
- sociální (hodování, symbol prestiže)
- ekonomickou (příjmy do státního rozpočtu, zisk pro jedince a skupiny)
- politickou (zbraň v politických a vojenských zápasech).

Následky alkoholismu mohou být následující (**Urban, Dubský, 2008, str. 147-148**):

Somatické. Nejčastěji je to jaterní cirhóza, záněty a zvětšení jater, také akutní a chronické pankreatitidy. V nervovém systému se objevují záněty nervů, atrofie mozku. U mužů se objevuje snížení až ztráta potence, která vede ke vzniku žárliveckých bludů. U těhotných dochází k poškození plodu, protože alkohol prochází placentární bariérou.

Psychické. Poruchy vnímání, paměti, zvyšuje se únavnost a emocionální labilita, dochází ke snížení a pak i ztrátě zájmů a znalostí, ubývá pohotovosti a duševní svěžesti. Chybí takt a schopnost chápat problémy druhých, dochází k celkovému zhrubnutí jednání s agresivními prvky.

Alkohol je v České republice nejčastěji užívanou psychoaktivní látkou. V roční spotřebě alkoholu na jednotlivce (včetně kojenců) patříme k zemím s nejvyšší konzumací. Alkoholismus přináší rizika jak v oblasti zdravotní, tak i sociální.

Sociální rizika konzumace alkoholu se vztahují např. k dlouhodobé nezaměstnanosti, bezdomovectví, problémům v rodině. Jsou to také finanční problémy nebo kriminalita. Konzumace alkoholu představuje také zvýšené náklady na zdravotní péči a sociální služby.

Léčení alkoholismu

Je založeno na psychoterapii, jejímž cílem je pacienta seznámit s problematikou alkoholismu a dovést ho k abstinenci. Probíhá zpravidla jako skupinová. Mohou se na ní podílet rodinní příslušníci a vyléčení alkoholici. Terapie se realizuje v protialkoholních léčebnách, psychiatrických klinikách a v poradnách. Léčba probíhá ambulantně nebo při hospitalizaci. Délka léčení je asi 3 měsíce. Při ústavní léčbě hraje velkou roli také terapie režimová a tělesná výchova. Důležitá je také detoxifikace. Jejím smyslem je zbavit organismus návykové látky a pomoci pacientovi překonat možné odvykací příznaky a připravit pacienta na další léčbu.

Cílem léčby je trvalá a důsledná abstinence a pomoc při urovnání socioekonomické situace pacienta.

2.2 Delikvence

Latinské slovo *delinquere* znamená *provinít se*, delikvent je tedy *proviňující se člověk – delinques*. Delikventní proviňování může, avšak nemusí být spojeno s právními následky. Pojem delikvence se používá spíše v případech méně závažného proviňování mladistvých, které může, ale také nemusí skončit před soudem, zatímco pojem kriminalita označuje závažnější proviňování (trestné činy), a to zejména u dospělých osob (Novotný, 2006, str. 8).

Pojem **delikvence** je ve své podstatě právnickým hodnocením společensky nepřijatelného činu, který spočívá v porušování určitých legislativních norem, přičemž toto jednání je následně sankcionováno. Hranice mezi tím, co je delikvencí a co není, je dána následným trestem. Nelze sem zařadit chování, které není pro společnost zvláštním způsobem nebezpečné. Pro delikvenci je již příznačná mravní narušenost (Fischer, Škoda, 2009, str. 156).

Delikvence a dokonce zločiny dětí a mladistvých jsou ve svých projevech nezaměnitelné a nebezpečné zejména proto, že se hůře objasňují, a to s ohledem na zcela specifické znaky. Tyto akce bývají zpravidla neplánované, impulzivní a realizované pod silným emočním tlakem. Mladiství provinilci volí někdy zcela neadekvátní prostředky. Závažné proviňování dětí a mladistvých se často odehrává v agresivnější formě, bývá vyvoláno potřebou okamžitého uspokojení aktuálních potřeb, mnohdy k němu dochází pod vlivem návykových látek.

Normy hodnotící závažnost nebo trestnost proviňování jsou nastaveny v různých státech rozličně a mnohdy nesrovnatelně. Více závažnějšího proviňování se objevuje zpravidla v zemích s velmi vysokou materiální spotřebou. Zde se také zrcadlově odráží trend většiny jednotlivců zkonsumovat a přivlastnit si, pokud je to možné, ještě více práv a svobod na úkor jiných, byť jim podle zákonů nic z toho nepřísluší a takové jednání může být i trestné. Škodlivá, a tudíž zbytečná materiální spotřeba je plánovitě vyprovokována a následným přijetím nesmyslných informací, idejí a hodnot, které pak samy o sobě podněcují k proviňování (Novotný, 2006, str. 6).

V zemích, v nichž je životní úroveň nízká nebo tam dokonce panuje bída, se lidé proviňují v průměru méně nebo méně závažnými přestupky vůči tamním normám, za svá provinění jsou však obvykle přísněji trestáni (Novotný, 2006, str. 6).

Pražáklady veškerého proviňování a mnohých nemocí pocházejí zcela shodně z násilného vyčleňování jednotlivců z přirozené jednoty, tedy z těsné, nevyčítelné a věčné kooperace a povinné integrace všeho se vším. Unikáme-li z této jednoty, abychom získali, vlastnili nebo prožili více než ostatní, vesměs se později kvůli vedlejším účinkům těchto úniků, tedy následkům vlastního i cizího proviňování třeba v podobě nemocí, pokoušíme do této jednoty vrátit, což se ale ne vždy podaří. Motivem úniků z jednoty, jež končí v každém finále zákonitě nezdarem, bývá nejčastěji potřeba zbavit se aspoň přechodně pocitů vlastní přirozené bezvýznamnosti (Novotný, 2006, str. 7).

PYRAMIDA PROVIŇOVÁNÍ

<p>terorismus, pogromy, bestiální zločiny, organizované zločiny, mučení, znásilnění, únosy, vyděračství, žhářství, nájemné vraždy, vraždy, loupeže se zbraní, rabování,</p>
<p>omezování osobní svobody, riskování zdraví a životů jiných, ekoterorismus, sexuální deviace, sexuální zneužívání, pasáctví, neplacení výživného, využívání cizí otrocké práce, mafiánství, úplatkářství, zneužívání pravomocí a informací,</p>
<p>falšování dokumentů a peněz, nesplacení úvěrů, bezohlednost vůči přírodě a zvířatům, zneužívání cizí nouze, rozbíjení rodiny, rasistické projevy, vloupání, krádeže, úmyslné ubližování na zdraví, neomalené přání zla, vyhrožování, zneužívání fyzické převahy, příživnictví, vandalismus, podílnictví, podvody, práce na černo, lichva, spekulace, simulantství,</p>
<p>návykové opilství, drogování, gamblerství, donašečství, anonymní udavačství, nerespektování dopravních předpisů, školských a obecních vyhlášek, rozhodnutí úřadů a soudních výnosů, lhostejnost a neúcta vůči slabším, starým, bezmocným a potřebným, šikanování a zneužívání slabých, nevědomých a bezmocných, kariérismus, nerespektování cizího názoru, cizího vlastnictví a cizích práv, zlomyslnost, pomlouvání, lakota, chtivost, zištnost, lstivost, nedbalost, neodůvodněná agresivita, lhavost, bezcitnost, sebepoškozování, sociální neintegrovatost, nekooperativnost, neodpovědnost, nevěrnost, sudičství, nesmiřitelnost, nemravnost, verbální sprostota, bezohlednost, nespolehlivost, vnější zanedbanost, nevychovanost, nezdvořilost, neomalenost, nevděčnost, neposlušnost, neslušnost, nedochvilnost atd...</p>

Novotný (2006, str. 7)

Co všechno vede k nárůstu delikvence?

Analyzujeme-li příčiny prudkého zvyšování úrovně proviňování v naší republice, objevíme kromě individuálních dispozic usnadňujících proviňování přinejmenším čtyři velmi významné vnější okolnosti, které často nárůst proviňování provokují anebo je významně a podstatně motivují (Novotný, 2006, str. 17):

1. Slabý stát.
2. Proměna nebo zhroucení základních hodnot.
3. Rozpad a nefunkčnost rodiny.
4. Rozpínající se zlo, jež vítězí při konfrontaci s dobrem.

Slabý stát (Dle Novotného, 2006)

Až bolestně spolehlivě bohužel platí v dnešních časech teze: Čím slabší se jeví stát, tím nebezpečnější je proviňování. Prověřováním této myšlenky neodvratně dospějeme k dalším nepříznivým závěrům: Čím benevolentnější demokracie, tím více a snadněji je zneužívána. Čím více je nárokováno práv a individuálních svobod, tím menší ochota je k plnění povinností a respektování práv a svobod jiných atp.

Čím více demokracie, tím důraznější a rychlejší postih je nutný vůči těm, kteří ji zneužívají – toto heslo se v praxi uplatňuje zejména v těch státech, které samy sebe i své občany chrání přísnou legislativou a vymahatelností práva. Čím je demokratický stát slabší, tím benevolentnější má legislativu a tím mírněji a s větším zpožděním trestá svoje viníky, to je samozřejmý fakt, který po čase vede ke společenským krizím.

Silný stát bývá řízen morálně osvědčenými individualitami a odpovědnými zákonodárci, kteří omezují nebezpečné choutky silných soukromníků. Silný stát funguje prostřednictvím zákonů, díky nimž se lze snadno a rychle domoci spravedlnosti, která navíc neomlouvá, neochraňuje nebo dokonce nepreferuje zločince, ale chrání a odškodňuje jejich oběti.

Proměna nebo zhroucení základních hodnot (Dle Novotného, 2006)

Většina kdysi tak funkčních, různorodých morálních, estetických, duchovních, kulturních, společenských norem, hodnot a ideálů byla během patnácti až dvaceti let z komerčních důvodů znatelně devalvována nebo dokonce masově odbourávána a u některých sociálních skupin zničena. Přitom pouhé základy kultury zaseté do vědomí v raném dětském věku zbrzdí četné podněty k proviňování.

Nadměrný konzum, k němuž jsme mediálními, politickými a reklamními triky doslova přinuceni, je označován za symbol svobody. Kdo nemá k nadměrné spotřebě dost prostředků, cítí se pak chudý, tudíž nespokojený. Objektivně chudý, tedy materiálně, je dnes ovšem málokdo. Jedná se o chudobu v duchovní rovině. Duchovně zbídačení lidé žijí z nezbytnosti spíše ve virtualitě, čtou nicotnosti, poslouchají a sledují bulvár, hrají počítačové hry, nakupují podle návodů z letáků, hltají televizní brak.

Téměř zmizeli věřící lidé, což je nepříznivý fakt ve vztahu k proviňování, protože víra téměř automaticky navozuje pocity identity s bližními, zabraňuje morálním prohrškům.

Absence dějů, které by mohly vést, jako už mnohokrát předtím, k nastartování nezbytného psychického růstu a duchovní obnovy jednotlivců a potažmo společnosti, navozuje automaticky masovou duchovní stagnaci, apatii, konzumentskou závislost a depresi, nepřátelství mezi rozmanitými úrovněmi konzumentů, frustraci a agresivitu lidí konzumentem nejméně ukojených a ve finále pak nebezpečný nárůst proviňování a kriminality.

Rozpad a nefunkčnost rodiny (Dle Novotného, 2006)

Rozvrat rodiny produkuje v dětské psychice řadu traumat, která budou sice po jistém čase takzvaně zapomenuta, jenomže z nich plynoucí emoční poškození zůstanou už definitivně nezvratná. Také střídavý pobyt u jednoho z rodičů, který je dnes při rozhodování českých soudů stále oblíbenější, provokuje už v rané dětské mysli lstivou životní strategii, která se v době dospívání může proměnit až v proviňování.

Výchovné výsledky rozvrácených rodin jsou v určitých ohledech děsivé, zejména když produktem rodinné výchovy bývají dosud psychicky nedozrálí, a přesto už dospělí lidé bez ochoty převzít odpovědnost sami za sebe, natož za někoho jiného, lidé bez schopnosti nalézt životní cíl, bez emočního, hodnotového a charakterového ukotvení. Na straně druhé však mají silnou chuť takzvaně si užít života, touží dostávat a brát, ale nemají snahu něco protihodnotou nabídnout.

Nejvíce zla z proviňování, které nás společně postihuje, přichází ze slabé, nekontinuální, a proto nefunkční, destabilizované či rozvrácené rodiny, v níž chybí dvojstranná rodičovská autorita, pozitivní dvojvzory nebo rodičovská představa, čeho lze rodinnou výchovou dosáhnout. Mnohým rodičům často chybí povědomí o tom, že chybnou výchovou lze deformovat charakter a hodnotový systém dítěte a tím dítě podnítit k proviňování.

Někteří chlapi nenabývají v důsledku zmatení mužských a ženských rolí v rodině některé typické mužské vlastnosti, např. cílevědomost, ctižádost, odpovědnost, autoritativnost atd., které si muži dříve bez problémů osvojovali. Mnohé dívky se pak důsledku deformovaných emancipačních předobrazů svých matek dále vzdalují nejpřirozenějším ženským úlohám. Přitom samozřejmě málo respektují muže v jejich slábnoucích rolích. Mnohdy jim chybí něžnost, emotivnost, mateřskost, schopnost sebeobětování apod.

Agresivní, ctižádostiví, nevzdělaní a hysteričtí muži, a naopak nezávislé, cílevědomé, vzdělané a emancipované ženy, to jsou silně provokující rozpory, které destabilizují mladé manželské svazky. Psychicky nevyzrálí partneři mohou vychovat zase jen nezralé bytosti.

Závažnější proviňování se objevuje nejčastěji v pubertálním a adolescentním období, a to ve dvou podobách: častěji v delikvenci, výjimečně ve zločinech.

Delikvent bývá převážně osobnostně nezralý. Nejčastěji se to projevuje nezodpovědností vůči sobě i vůči svým nejbližším, takže v tomto smyslu delikvent mnohdy zůstává až do smrti dítětem. Vlastnost, která bývá základní charakteristikou dospělosti – schopnost a ochota převzít, nést, pociťovat a udržet si po celý život dostatek odpovědnosti – delikvent zpravidla postrádá.

Provinilec obvykle získal jen nižší vzdělání, často je méně inteligentní, osobnostně deformován, pochází ze skrovnějších majetkových poměrů, nevytváří stabilní citové vztahy, jedná impulzivně a zkratkovitě.

Provinilcova bytost bývá zpravidla silně egocentrická, svoje zájmy, potřeby klade vždy nad obdobné zájmy a potřeby jiných. Často je hodlá prosadit za každou cenu, třebaže tím ohrozí i fyzickou existenci svých obětí.

Rozpínající se zlo, jež vítězí v konfrontaci s dobrem (Dle Novotného, 2006)

Velký podíl na současném nárůstu či závažnosti proviňování má proměna, posun nebo dokonce až protikladné zvrácení norem takzvaného dobra a zla, které dříve spolehlivě fungovaly tisíce let. Dobro v tomto smyslu představuje především potřebu jednotlivce být ostatním prospěšný a přitom jaksi automaticky v životě obstát, naopak zlo ukazuje na nutkání vymanit se z této odvěké nutnosti a niterné potřeby.

Dříve dobře znějící slova jako ctnost, čest, poctivost, tolerance, pravdomluvnost, soucit, sebeobětování, spolehlivost a odpovědnost jsou dnes obecně spíše k smíchu.

Mnohá masmédiá v podstatě z obchodních důvodů, byť naoko káravě, popisují způsoby trestné činnosti, jenže tím vlastně kandidáty proviňování instruují, jak připravit a provádět podvody, jak olupovat staré, bezmocné a slabé, jak vyrobit a užívat drogy, jak zneužívat postavení ve státní správě či politice, jak se vykrotit z obvinění pomocí právních kliček a obstrukcí atd.

Opravdoví hrdinové naší doby už sice dokázali z masy utéct, takže by bylo prospěšné se s nimi identifikovat. Bohužel je zpravidla neznáme, protože jsou nenápadní, vyhýbají se publicitě, neboť dobře vědí, že mohou žít mimo masu, jen pokud nevzbudí její pozornost. Média se o ně nezajímají, protože na nich nelze nic vydělat.

Vlastní komentář

Ztotožňuji se s názory Novotného, který tvrdí, že více závažnějšího proviňování se objevuje zpravidla v zemích s vysokou materiální spotřebou. V dnešní konzumní společnosti se jedinci snaží zkonsumovat a přivlastnit si co nejvíce statků. Také si chtějí přivlastnit více práv a svobod na úkor ostatních. Společnost je poškozována nadbytečnou materiální spotřebou, přijímáním nesmyslných idejí a hodnot. Někteří jednotlivci se v honbě za materiálními statky neštítí použít jakékoliv metody, aby došlo k uspokojení jejich okamžitých potřeb. Pyramida proviňování nám názorně ukazuje u jakých prohřešků může proviňování začínat a kam až může z různých důvodů dojít. Moderní právní stát by měl důsledně dohlížet na dodržování zákonů a pomáhat poškozeným rychle se domoci spravedlnosti. Mnoho lidí si stěžuje na chudobu, kterou v

naší zemi objektivně trpí málokdo. Chudoba se bohužel často vyskytuje v rovině duchovní. Společnost by měla být vedena ke střídmějšímu způsobu života a také se více zaměřit na duchovní stránku. Slabé, nefunkční, rozpadlé rodiny jsou často líhni budoucích provinilců. Prevence vzniku sociálně patologických jevů musí začít právě v rodině. Zdravá společnost může existovat a rozvíjet se pouze tehdy, bude-li postavena na pevném základě, tedy na fungující rodině. Další zbraní v boji proti delikvenci je dobro. Dobrem je myšlena především ochota jednotlivce vykonat něco prospěšného pro společnost. Masmédia dnes prezentují spíše opačné, tedy negativní vzory. Poctiví, slušní, čestní, obětaví lidé jsou dnes často považováni za hlupáky nebo jsou lidem často k smíchu. Tenhle náhled dnešní společnosti se musí i díky sociální pedagogice změnit.

2.3 Patologické hráčství

Společné charakteristiky návykových a impulzivních poruch

Návykové a impulzivní poruchy jsou poruchami schopnosti jedince vzdorovat impulzivním činům nebo chování, které poškozují samostatného jedince nebo jeho okolí. Jde o činy, které nejsou předem plánované a promyšlené a v jejichž průběhu má nad nimi jedinec jen malou nebo žádnou kontrolu. Tyto poruchy mohou mít za následek rovněž ilegální, nebo dokonce kriminální jednání (Fischer, Škoda, 2009, str. 126).

Dle mezinárodní klasifikace MKN-10 patří do této skupiny následující poruchy (Fischer, Škoda, 2009, str. 126):

SYNDROM	OZNAČENÍ
Patologické hráčství	F 63.0.
Patologické zakládání požárů (pyromanie)	F 63.1.
Patologické kradení (kleptomanie)	F 63.2.
Trichotillomanie	F 63.3.
Jiné návykové a impulzivní poruchy	F 63.8.

Obecně je charakteristická dlouhodobá, osobnostně hluboce zakotvená behaviorální porucha. **Poruchy zařazené do této kategorie mají tři společné charakteristiky. Jedná se o (Fischer, Škoda, 2009, str. 126-127):**

1. Neschopnost odolat impulsu nebo pokušení přesto, že si je jedinec vědom toho, že se jedná o společensky i pro něho nežádoucí jednání. Může se jednat i o jednání či činnost s velkou mírou nebezpečnosti.
2. Postižený si je vědom narůstajícího napětí před provedením činu. Toto napětí lze eliminovat realizací činu.
3. Jednání je spojeno s pocitem vzrušení, uvolnění a uspokojení ve chvíli realizace tohoto činu. Později mohou postižení prožívat periodu pocitu viny a výčitek.

Patologické hráčství (Dle Nešpora, 2006)

S patologickými hráči jsme se setkávali před listopadem 1989 jen občas. Většinou to byli lidé, kteří měli problémy s alkoholem a karetními hrami. Až po listopadu roku 1989 se v naší zemi začínali objevovat „čistí“ patologičtí hráči, pro které byla hazardní hra jediným problémem. Mnoho bylo těch, kteří vyhledali pomoc, mnohem více však je hráčů pomoc nevyhledávajících, protože o ní neví, protože si problém nepřiznávají, nebo protože se stydí. Pomoc však nepotřebují jen patologičtí hráči. Jejich příbuzní a blízcí často trpí stejně nebo i více než oni. Na patologické hráčství nedoplácí pouze hazardní hráč a jeho rodina, ale i celá společnost.

Možná rizika hazardních her

- Rodinné problémy, rozvody, osamělost.
- Zanedbávání práce, školy a kvalitních zájmů.
- Zhoršená schopnost domluvit se s druhými lidmi a spolupracovat s nimi.
- Deprese, úzkosti.
- Dluhy.
- Násilí ze strany jiných osob.
- Osamělost.
- Bytové problémy, případně bezdomovectví.
- Sklony k sebevraždě nebo sebepoškozování.
- Kriminalita nebo uvažování o ní.
- Rozvoj patologického hráčství.
- Rostoucí riziko problémů s alkoholem a jinými návykovými látkami.
- Prostituce a další nebezpečné způsoby opatrování si peněz.

Nebezpečí hazardních her

Na hazardních hrách je kupodivu nejnebezpečnější výhra, ať už skutečná nebo výhra, o které lidé jen sní. Mnoho patologických hráčů popisuje, že jejich problémy začaly krátce po nějaké výhře. Právě výhra je to, co vyvolává craving neboli česky bažení, čili silnou touhu po hazardní hře.

Co je hazardní hra

Peníze hrají u patologických hráčů velkou úlohu, spoluvytvářejí bludný kruh hry, rostoucích problémů, před kterými hráč uniká ke hře, dalších problémů atd. Mezi patologické hráče nezařadíme náruživého sběratele, i když mu jeho hobby může působit problémy, ani náruživou čtenářku detektivek. Pro hazardního hráče je typické, že si může koupit možnost výhry. Slibovanou a nesplněnou výhrou mohou být peníze, zboží atd.

Nejčastější formy hazardních her

Hrací automaty

Od listopadu 1989 jednoznačně převládá tato forma hazardní hry. Automaty mohou být buď zábavní nebo výherní. U zábavních automatů si hráč kupuje čas, o hazard se tedy vlastně nejedná. Zábavní automaty sice neumožňují hazardní hru, ale mají také svá rizika. Děti u nich mohou trávit mnoho času, nebudou mít tedy čas na školu, rodinu, přátele. Mohou tak zaostávat za svými vrstevníky, může trpět i jejich pohybový systém.

U tzv. výherních automatů si člověk kupuje možnost výhry. Jedná se tedy jednoznačně hazardní hru. Vhodnější název pro tzv. výherní automaty by byl „hazardní“ nebo „proherní“ automaty. Dále se tyto automaty dělí na „lehké“ a „těžké“ podle výše vkladu a možné výše výhry.

Kasina

Kasina jsou pro širší vrstvy naší společnosti méně přitažlivá, jsou však velmi nebezpečná. Velká výhra může vyvolat chorobný návyk. Velká prohra, i když se nemusí jednat o patologické hráčství, může způsobit spoustu životních problémů.

Sportovní sázky

Najde se mnoho nešťastných patologických hráčů, kteří se dostanou do problémů pro sportovní sázky. Jedná se zpravidla o sázky na sportovní utkání (fotbal, hokej, basketbal, tenis atd.) nebo sázky „na koničky“ (dostihy).

Karetní hry

Karetní hry mají svůj původ ve 12. století a pocházejí z Číny. Ne všechny karetní hry jsou hazardní, ale hazardní karetní hry jsou rozšířené. Nebezpečná je kombinace karetní hry a požívání alkoholu. Alkohol může u hráče otupit zbytky zdravého uvažování. Problémy se hrou ho dovedou k dalšímu pití, dochází ke kombinované závislosti. Takoví hráči musí přestat s obojím – pitím i hraním.

Hra v kostky

Další starobylá forma hazardní hry.

Jiné formy hazardních her

Mnohé hry jsou v současnosti dostupné i online na internetu. Rozdíl spočívá pouze v tom, že gambler používá kreditní kartu místo hotovosti. Výčet hazardních her nemůže být vyčerpávající, stále se objevují nové formy hazardu. Má to svou logiku. Lidé profitující na hazardu se snaží obcházet zákony a vydělat co nejvíce. Může se jednat o bingo, internetové sázení, elektronickou ruletu atp. Nebezpečné jsou i stírací losy, výsledek je rychle znám a sázku lze opakovat. Všechny hry nabízející možnost výhry mohou vést k patologické závislosti.

Jak poznat patologického hráče

Patologické hráčství

Patologické hráčství uznala Americká psychiatrická asociace jako nemoc v roce 1980. V České republice se diagnóza patologického hráčství oficiálně používá od 1. 1. 1994.

Člověk je patologickým hráčem, jestliže se u něho (Nešpor, 2006, str. 12):

- Během období nejméně jednoho roku vyskytnou dvě nebo více epizod hráčství.
- Tyto epizody nejsou pro jedince výnosné, ale opakují se přesto, že vyvolávají tíseň a narušují každodenní život.
- Jedinec popisuje silné puzení ke hře, které lze těžko ovládnout, a hovoří o tom, že není schopen silou vůle hře odolat.
- Jedinec je zaujat myšlenkami a představami hraní a okolností, které tuto činnost doprovázejí.

Patologické hazardní hráčství (pathological gambling) podle amerických psychiatrů

Diagnostická kritéria Americké psychiatrické asociace (DSM IV)

A. Trvající a opakující se nepřizpůsobivé chování ve vztahu k hazardní hře, jak ukazuje pět (nebo více) z následujících znaků:

1. Zaměstnává se hazardní hrou (např. znovu prožívá minulé zážitky související s hazardní hrou, plánuje další hazardní hru, uvažuje o tom, jak si opatřovat prostředky k další hazardní hře).
2. Aby docílil žádoucího vzrušení, musí zvyšovat množství peněz vkládaných do hazardní hry.
3. Opakovaně a neúspěšně se pokoušel hazardní hru ovládat, redukovat nebo s ní přestat.
4. Když se pokouší snížit hazardní hru nebo s ní přestává, cítí neklid a podrážděnost.
5. Používá hazardní hru jako prostředek, jak uniknout problémům nebo mírnit dysforickou náladu (např. Pocity bezmocnosti, viny, úzkosti, deprese).
6. Po ztrátě peněz při hazardní hře se následujícího dne k hazardní hře vrací, aby je vyhrál nazpět.
7. Lže příbuzným, terapeutovi nebo jiným lidem, aby tak zakryl rozsah svého zaujetí hazardní hrou.
8. Dopustil se ilegálních činů jako padělání, podvodů, krádeží nebo zpronevěry kvůli hazardní hře.
9. Ohrozil nebo ztratil kvůli hazardní hře signifikantní vztahy, zaměstnání, vzdělání nebo kariéru.
10. Spoléhá na druhé, aby mu poskytovali finanční prostředky a mírnili tak zoufalou finanční situaci, do které se dostal kvůli hazardní hře.

B. Hazardní hraní nelze lépe vysvětlit manickou epizodou (Nešpor, 2006, str. 12).

Dotazník na patologické hráčství organizace Gamblers Anonymous

Odpovídejte prosím pouze „ano“ nebo „ne“, podle toho jestli je pravdivá odpověď bližší „ano“ nebo „ne“.

1. Ztrácel jste často kvůli hře čas?
2. Učinila hra váš život doma nešťastný?
3. Poškodila hra vaši pověst?
4. Cítil jste po hře výčitky svědomí?
5. Hrál jste někdy proto, abyste získal peníze, jimiž byste zaplatil dluhy nebo vyřešil finanční těžkosti?
6. Zmenšilo hraní vaši ctižádost a výkonnost?
7. Když jste prohrál, měl jste pocit, že se musíte co nejdříve vrátit a vyhrát, co jste prohrál?
8. Když jste vyhrál, měl jste silnou touhu se ke hře vrátit a vyhrát ještě víc?
9. Hrál jste často tak dlouho, dokud jste neprohrál poslední peníze?
10. Půjčil jste si někdy proto, abyste financoval hru?
11. Prodal jste někdy něco, abyste financoval hru?
12. Nechtělo se vám používat peníze ze hry pro normální účely?
13. Způsobila hra to, že jste se nestaral o prospěch rodiny?
14. Hrál jste někdy déle, než jste měl původně v úmyslu?
15. Hrál jste někdy, abyste unikl trápení a starostem?
16. Spáchal jste někdy, nebo jste někdy uvažoval o spáchání nezákonného činu, abyste financoval hru?
17. Působí vám hra potíže se spaním?
18. Vedly hádky, nespokojenost nebo zklamání k tomu, že se objevila touha hrát?
19. Když se na vás usmálo štěstí, cítil jste touhu to oslavit pár hodinami hry?
20. Uvažoval jste někdy o sebezničení v důsledku hry?

Spočítejte kladné odpovědi: 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20

Patologický hráč většinou odpoví kladně na 7 nebo více otázek (Nešpor, 2006, str. 13).

Stádia rozvoje patologického hráčství

(Dle Nešpora, 2006, str. 14-15)

1. Stádium výher

Jako mnoho jiných problémů i patologické hráčství začíná nenápadně. Občasné hraní zprvu nepřináší větší problémy. Často se objevují sny o velké výhře. Největším neštěstím bývá velká výhra. Hráč touží po opakované výhře, chce vyhrát ještě více. Hýří optimismem, pro který nejsou důvody. Hraje častěji a zvyšuje sázky. Jestliže začínal hrát ve společnosti, přechází k osamělé hře. Časté je chlubení se výhrou, ne vždy to musí být pravda. Člověk, který se dostane do tohoto stadia, může svůj problém buď řešit, nebo pokračovat do dalšího stadia.

2. Stádium prohrávání

V této fázi se už zpravidla jedná o patologické hráčství. Člověk myslí především na hraní a s hrou nedokáže přestat. Dlouhá období proher mohou být střídána pokusy hru regulovat nebo s ní úplně přestat. Hru už velmi často financuje z půjčených peněz. Hraní skrývá před rodinou a blízkými lidmi. Ke druhým se začíná chovat bezohledně. Odkládá splátky dluhů a půjčuje si stále větší částky peněz. Hráč věnuje zaměstnání čím dál méně času a energie. Rodinný život začíná být nešťastný, objevují se první vážné problémy. Hráč začíná být neklidným, podrážděným a uzavřeným. Zanedbává zdraví. Není schopen splácet dluhy. Mohou se objevit první snahy o nezákonné obstarávání peněz. Člověk může buď svůj problém řešit a skoncovat s hraním, nebo pokračovat do ještě horšího stádia.

3. Stádium zoufalství

Pověst hráče je poškozena. Přicházejí soudní jednání, podmíněné nebo nepodmíněné tresty, odcizení od rodiny i přátel, osamělost. Hráč tráví stále více času hrou nebo fantaziemi o ní. I nadále prohrává. Objevují se tendence obviňovat ze svého neštěstí druhé. Hráč propadá depresi a beznaději, lituje se, má výčitky svědomí. V této fázi se hráč může dopustit i závažnějších trestných činů. Typické trestné činy jsou krádež, zpronevěra, podvod. Dochází k rozpadu rodiny. Většina patologických hráčů je už rozvedená. Mnozí uvažují o sebevraždě nebo se o ni už pokusili. Někteří se zhroutí. Také se snaží unikat k alkoholu nebo jiným drogám, které jejich situaci ještě zhoršují. Pokud nehrají, sílí jejich neklid, podráždění. Jsou stále nešťastnější.

Doba rozvoje patologického hráčství

Je to individuální. U dospívajících a dětí bývá průběh rychlejší. Stačí i několik týdnů nebo měsíců. Ne každý se musí dostat ze stadia výher až do stadia zoufalství. Pokud si hráč včas uvědomí nebezpečí a rozhodne se přestat se hrou, má větší naději, že se mu to podaří. Pomoc profesionálů může usnadnit cestu patologického hráče ke zdravému životnímu stylu.

Stádia uzdravování

1. Stadium kritičnosti

Hráč poctivě hledá pomoc, postupně nalézá naději. Přijímá skutečnost a opouští svět fantazií. Přestává s hraním. Začíná přemýšlet odpovědně. Provede svou finanční inventuru a sestaví plán splácení dluhů. Má jasnější mysl. Už je schopen lépe uspokojovat své skutečné potřeby, včetně těch duchovních. Začíná řešit problémy. Vrací se do zaměstnání.

2. Stadium znovuvytváření

Hráč na základě finančního rozpočtu začíná splácet dluhy. Má konkrétní plán, jak nahradit škody, které způsobil. Vztahy v rodině se zlepšují. Bývalý hráč nachází nové zájmy a koníčky. Pomalu se mu vrací sebeúcta. Rodina i přátelé mu začínají více důvěřovat. Je schopen stanovit si kvalitní životní cíle. Dokáže řešit spory s úřady nebo soudy. Je trpělivější. Tráví více času s rodinou.

3. Fáze růstu

Bývalý hráč se přestává zabývat myšlenkami na hru. Problémy, které mu přináší život, řeší pohotově. Začíná chápat sám sebe a rozumět si. Začíná také chápat druhé. Je už schopen projevit náklonnost druhým lidem a pomáhat jim. Nachází nový životní styl.

Doba uzdravování

Jsou zde velké individuální rozdíly. Dá se říci, že u většiny lidí, když jde vše dobře, trvá uzdravování asi jeden rok.

Více ohrožené skupiny

Mladí lidé

Mnoho nezletilých pachatelů vykrádá auta, aby měli finanční prostředky na hazardní hry. U dětí a dospívajících bohužel vznikají závislosti všeho druhu mnohem rychleji.

Muži

Muži jsou patologickým hráčstvím ohrožení více než ženy. Patologické hráčství existuje však i u žen. Patologické hráčství žen působí na rodinu a výchovu dětí ještě hůře nežli patologické hráčství mužů.

Nebezpečná povolání

Nebezpečná povolání jsou ta, při kterých přichází člověk do styku s hazardní hrou a kde se pohybují málo kontrolovaným způsobem volné finanční prostředky. Jsou to především číšníci, barmani, taxikáři apod.

Hyperaktivní děti s poruchami pozornosti

Hyperaktivní děti s poruchami pozornosti jsou více ohroženy. Je zajímavé, že dokáží u automatu trávit bez přerušení mnoho hodin. Tyto děti lákají především zábavní automaty, zvykají si na herny, zde získávají negativní vzory hazardních hráčů.

Nezaměstnaní

Zahálčivý život některých nezaměstnaných může vést ke vzniku závislosti na hazardních hrách. Nezaměstnanost je však častěji důsledek hazardní hry nežli příčina.

Poškozování tělesného zdraví

Američtí lékaři přirovnávají patologické hráčství k závislosti na kokainu. I zde dochází k nebezpečnému vybičování tělesných funkcí a pak k vyčerpání (**Nešpor, 2006, str. 18**).

- Je ohroženo srdce. Může za to stres spojený s hrou, často chaotický způsob života a dlouhodobé vyčerpání.
- Zhoršovat se mohou i další nemoci související se stresem: vysoký krevní tlak, žaludeční a dvanáctníkové vředy, střevní nemoci, diabetes. Vyšší riziko těchto chorob a různých duševních problémů je i u příbuzných.
- Vysedávání u hracích automatů působí nepříznivě zejména na krční a bederní páteř.
- Některé formy hazardu přetěžují zápěstí a mohou vyvolat bolestivé obtíže v této oblasti.
- Přetíženy bývají i oči.
- U patologických hráčů dochází k zanedbávání péče o zdraví. Často se můžeme setkat s opomíjenými a neléčenými nemocemi.
- Zanedbávání výživy, často jednostranná strava, chudé a nezdravé jídlo.
- Zvyšuje se riziko tělesných problémů způsobených alkoholem, tabákem a dalšími návykovými látkami.

Častí a nebezpeční společníci hazardních hráčů (Dle Nešpora, 2006)

Jsou lidé, kteří si vytvoří návyk na alkohol nebo jinou návykovou látku a současně se stanou patologickými hráči. V hospodách a nočních podnikách dnes až příliš často publikávají výherní automaty, které požírají peníze. Mnoho hráčů tvrdí, že hrají automaty jenom, když mají vypito. Těžko si dokáží představit, že by přestali současně hrát i pít alkohol. Pokud přestanou chodit do restauračních zařízení, usnadní jim to, aby nehráli.

V současné době se také setkáváme s velmi nebezpečnou kombinací patologického hráčství a závislosti na pervitinu. Pervitin je návyková látka, která ještě více než alkohol podněcuje k neopatrnému jednání a ohrožuje duševní zdraví. Při hledání východiska z těžkých životních situací alkohol a drogy ještě více uškodí. Je potřeba se jim obzvlášť vyhýbat.

Patologické hráčství se dá úspěšně léčit (Dle Nešpora, 2006)

Potvrzují to zkušenosti z mnoha zemí, zejména Německa nebo USA, i zkušenosti naše. Dokonce i léčba gamblerů, kteří se dopustili trestných činů v důsledku hazardní hry a nebyli před tím trestáni, je podle zahraničních odborníků efektivní a je vhodnější než trest.

Léčení může probíhat společně s léčbou lidí závislých na alkoholu a jiných látkách. Při léčbě patologického hráčství se totiž používají podobné postupy jako při léčení alkoholových závislostí. Také se mohou patologičtí hráči léčit na specializovaných odděleních. U problémů, které nejsou příliš pokročilé, jsou účinné i svépomocné příručky.

Silná vůle, nesprávná motivace

Dle MUDr. Nešpora mají patologičtí hráči silnou vůli, ale nesprávnou motivaci. Vydržet hrát bez přestávky mnoho hodin, hrát navzdory přáním mnoha lidí, hrát, i když hra působí utrpení a přivádí do zoufalé situace, to vše vyžaduje železnou vůli. Jenže zde vůle směřuje ke špatnému cíli. Chyba je v motivaci. Člověk může prokázat silnou vůli, pokud k tomu má důvod. Důležité je uvědomit si nevýhody hazardní hry a výhody toho, když přestane hrát (Nešpor, 2006, str. 22).

Hráčské bludy, živící nesprávnou motivaci (Dle Nešpora, 2006)

Blud o rychlém zbohatnutí

Aktivní patologický hráč nemá šanci zbohatnout. Nic není nebezpečnější, nežli výhra. Každá výhra patologické hráčství zhoršuje. Po velkých výhrách přicházejí ještě větší prohry.

Blud o zajímavosti hry

Počínání patologického hráče nelze rozhodně označovat za zábavu. Jedná se o tvrdou, nesmyslnou, namáhavou a jednotvárnou práci. Život je zajímavý především kvalitními zájmy, setkáváním se s lidmi, kteří nás mohou něčemu naučit.

Blud spořitelny

Mnoho patologických hráčů si myslí, že mohou někdy vyhrát svoje ztracené peníze zpět. Pletou si tak hernu se spořitelnou, ve které si však žádné peníze neuložili. Hráči by si měli uvědomit, že své prohrané peníze už nikdy neuvidí.

Blud o úniku a odreagování

Patologičtí hráči se domnívají, že se dá hazardní hrou uniknout před neřešenými osobními, rodinnými, citovými a pracovními problémy. To samozřejmě nelze. Neřešené problémy nezmizí. Problémy je nejlepší začít řešit hned, půjde to lépe a nebude to tak bolestivé.

Blud o genialitě

Patologičtí hráči si myslí, že objevili „systém“, kterým obelstí hrací automat. Takový systém ovšem neexistuje. Čím dříve na tento blud hráč zapomene, tím lépe.

Blud o tom, že já to mám přece pod kontrolou

Hráč předpokládá, že se patologickým hráčem stát nemůže. Považuje se za silného, který má vše pod kontrolou. Riziko spočívá právě v tom, že ho lidé podceňují.

Blud o tom, že se nikdo nic nedozví

Patologický hráč, který se topí v problémech s hazardní hrou, nemůže svoje problémy tajit do nekonečna. Než problém zakrývat, lépe jej řešit.

Blud o štědrých automatech a laskavé štěstě

Automaty, které tzv. „zaručeně dávají“, neexistují. Přesto mnoho patologických hráčů tomuto bludu věří. Najde se mnoho lepších míst, kam peníze investovat.

Blud o výhře

Přestanu s hraním, až vyhraji velký obnos peněz. Vysoká výhra zvyšuje bažení. Velké výhry znamenají ještě větší prohry.

Blud o odpovědném hráči

Hazardní hráč se snaží starat o rodinu. Rodina však trpí nejen finančně, ale i nervozitou, podrážděností, neodpovědností a lhaním.

Blud o nóbl společnosti

Při hře budu ve vznešené společnosti. Vytrvalou hazardní hrou se lze však dostat do společnosti osob ve výkonu trestu.

Blud o kamarádovi

Automat dělá hráčovi společníka, bliká a někdy i mluví. Hazardní hry však hráče dovedou k samotě, vzdalování se blízkým a k opuštěnosti.

Blud o nedokončenosti

Pocit nedokončenosti, rozdělané práce, kterou je potřeba uzavřít výhrou. Tento pocit hazardní hra prohlubuje.

Blud o účelu peněz

Peníze slouží hlavně k hazardní hře. Ve skutečnosti mají finance sloužit k péči o sebe, rodinu atd.

Blud o dlužích

Někteří patologičtí hráči se domnívají, že jejich problémem jsou dluhy, kdyby je neměli, nemuseli by hrát. Skutečným problémem je patologické hráčství, finanční stránku lze vyřešit pouze zvládnutím návyku.

Blud o tom, že když člověk vyhrál jednou, musí vyhrát pokaždé

Výhra je pro patologického hráče tím největším nebezpečím. Patologický hráč si myslí, že pokud jednou vyhrál, vyhraje i v dalších hrách. Toto je samozřejmě neopodstatněná domněnka.

Některá očekávání od hazardní hry a obvyklá skutečnost (Nešpor, 2006, str. 22)

Očekávání od hazardní hry	Typická skutečnost
Bohatství.	Nouze a dluhy.
Zmírnění nervozity a úzkosti.	Z dlouhodobého hlediska se tyto stavy jen prohlubují. Navíc vznikají problémy v různých oblastech života.
Mírnění smutku a depresí.	Podobně se prohlubují i deprese.
Touha po štěstí a příjemných pocitech.	Míra utrpení a bolesti roste a na tom nic nemění krátkodobé zaujetí hazardní hrou.
Společenskost.	Samota, vzdalování se normálním vrstevníkům i rodině.
Odreagování.	Patologické hráčství vede k chudému a únavnému životnímu stylu. Vznikají problémy v různých oblastech.
Zesílení příjemného stavu.	Zbytečné problémy, krize a utrpení.
Zvědavost, hledání nových podnětů, únik před nudou.	Jednotvárný život točící se kolem hazardní hry.
Únik před rodinnými problémy.	Zhoršení rodinné situace, klesá prestiž a autorita.
Únik před samotou.	Problémy s okolím a větší samota.
Vynahradit si domnělá nebo skutečná příkoří. Hazardní hra jako pomsta, hraní „na just“.	Člověk si tak zbytečně sám ubližuje a působí si problémy v různých oblastech života.

Patologickým hráčem se může stát kdokoliv z nás. **Teorií, které vysvětlují příčiny vzniku patologického hráčství, je celá řada (Urban, Dubský, 2008, str.127).**

Např. *biologické teorie* uvádějí, že jednou z okolností, která vede ke vzniku patologického hráčství, je nedostatek endorfinu v mozku (látky, které navozují v těle pocit libosti). Jiné zase tvrdí, že na vzniku chorobného hráčství se podílí nižší aktivita serotoninového systému v mozku (serotonin je tkáňový hormon, jehož biologické účinky jsou různé, například ovlivňuje dýchání, zvyšuje stahy hladkého svalstva; snížení jeho hladiny v centrální nervové soustavě může způsobit změny nálady, deprese, případně poruchy spánku, podrážděnost až agresivitu).

Psychologické teorie vycházejí především z freudismu. Patologický hazard je sebetrestáním z prožitku viny, jenž se vyvinul z nevyřešeného oidipovského komplexu (v psychoanalýze označení pro zvláštní druh sexuálních představ, týkajících se krvesmilství. Vzniká podle psychoanalytického učení v určitém vývojovém stádiu dětské sexuality).

Sociologické teorie uvádějí, že sociální struktura společnosti neumožňuje řadě lidí žít v blahobytu. Představa blahobytu, jehož člověk nebyl dosud schopen dosáhnout, ho žene k hazardní hře. Mnoho lidí začne hrát s konkrétními cíli, jako splatit dluhy, postavit dům apod. Někdy se uvádí, že hodnotový systém, který je postaven pouze na penězích, nutí jedince opatřit si je jakoukoliv formou, tedy i různými hazardními hrami.

Fyzická závislost

Zajímavé poznatky v této oblasti nám poskytuje výzkum patologického hráčství realizovaný v roce 2000 dr. Meyerem na Psychologickém institutu v Brémách. Výzkum potvrzuje vznik fyzické závislosti stejně jako ta, která vzniká při požívání alkoholu nebo braní tvrdých drog.

Poznatky z výzkumu dr. Bernarda Meyera z Psychologického institutu na univerzitě v Brémách

V roce 2000 se dr. Bernard Meyer na 10 dobrovolnících, náhodně vybraných v kasinu, rozhodl zjistit, vyvolává-li hráčství fyziologickou odezvu v organismu. Výzkum probíhal v kasinu, kde hráči hráli karetní hru Black Jack jednak o peníze, jednak „jen tak, pro radost“. Měřen byl tep každého hráče a odebírány byly rovněž vzorky slin, které byly později laboratorně analyzovány. Výsledky ukázaly, že u každého z gamblerů došlo během hry k zrychlení srdečního tepu, a to v podstatně vyšší míře, hrálo-li se o peníze. Analýzou vzorků slin bylo zjištěno, že během hry dochází k uvolňování hormonů (opět více, hrálo-li se o peníze), jejichž spektrum je podobné jako při stresu, např. u parašutistů během seskoků. Reakce přetrvávají i po hře a vyvolávají stav euforie. Problémem gamblerů je však doba strávená hraním. Je-li seskok padákem jednorázovou záležitostí, hráči tráví v kasinech či u hracích automatů v restauracích často dlouhé hodiny po mnoho dní v týdnu. Neodvratným důsledkem je podle Meyera postupný vznik fyzické závislosti, zcela shodné s tou, která vzniká při alkoholismu nebo braní tvrdých drog (**Urban, Dubský, 2008, str.124**).

Možnosti léčby návykových a impulzivních poruch

Možnosti léčby jsou podobné jako u různých jiných závislostí. Může mít ambulantní nebo ústavní formu. Efektivita má přímou souvislost s motivací postiženého. Při léčbě je užívána zejména psychoterapie, jejímž cílem je to, aby dotyčný dospěl k náhledu, porozuměl vlastním emocím a nacvičil si jiné vzorce chování, změnil životní způsob a preference ve svém systému hodnot. Využívána je kognitivně behaviorální terapie v individuální i skupinové formě. Doplněna bývá terapií rodinnou, zaměřenou na úpravu vztahů a podporu při změně zažitých stereotypů (**Fischer, Škoda, 2009, str. 126-127**).

Farmakologická léčba je vzhledem k dosud málo prozkoumané etiologii těchto poruch obvykle neúčinná (**Fischer, Škoda, 2009, str. 136**).

3. Možnosti řešení sociálně patologických jevů

3.1 Právní aspekty

Alkoholismus

Trestněprávní aspekty alkoholismu

Alkoholismus je v **zákoně č. 140/1961 Sb. - trestním zákoníku** regulován v § 201, § 201a, § 218.

§ 201 z. č. 140/1961 Sb. – *Ohrožení pod vlivem návykové látky*. V odst.1 postihuje toho, kdo byť i z nedbalosti, vykonává ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil vlivem návykové látky, zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku, odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem nebo zákazem činnosti. V odst. 2 písm. a) – d) je uvedena kvalifikovaná skutková podstata, dle které může být uložen trest odnětí svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákaz činnosti.

§ 201a z. č. 140/1961 Sb. – *Opilství*. V odst. 1 potrestá toho, kdo se požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let; dopustí-li se však jednání, které má jinak znaky trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším. Dle odst 2, ustanovení odstavce 1, jakož i § 12 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.

§ 218 z. č. 140/1961 Sb. – *Podávání alkoholických nápojů mládeži*. Postihuje toho, kdo osoustavně nebo ve větší míře podává osobám mladším než osmnáct let alkoholické nápoje, trestem odnětím svobody až na jeden rok.

Nová trestní úprava

V současné době je platný **zákon č. 40/2009 Sb. - trestní zákoník**, který nabývá účinnosti od 1. ledna 2010. Alkoholismu se dotýkají § 204, § 274 a § 360.

§ 204 *Podání alkoholu dítěti* - Kdo ve větší míře nebo opakovaně prodá, podá nebo poskytne dítěti alkohol, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

§ 274 *Ohrožení pod vlivem návykové látky* - (1) Kdo vykonává ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil vlivem návykové látky, zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti. (2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán, a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 havárii, dopravní nebo jinou nehodu, jinému ublížení na zdraví nebo větší škodu na cizím majetku nebo jiný závažný následek, b) spáchá-li takový čin při výkonu zaměstnání nebo jiné činnosti, při kterých je vliv návykové látky zvlášť nebezpečný,

zejména řídí-li hromadný dopravní prostředek, nebo c) byl-li za takový čin v posledních dvou letech odsouzen nebo z výkonu trestu odnětí svobody uloženého za takový čin propuštěn.

§ 360 *Opilství* (1) Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí činu jinak trestného, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let; dopustí-li se však činu jinak trestného, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán tímto trestem mírnějším. (2) Ustanovení odstavce 1, jakož i § 26 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.

Vlastní komentář

Nový trestní zákoník původní paragrafy dotýkající se alkoholismu v podstatě zachoval. U ohrožení pod vlivem návykové látky zůstala trestní sazba stejná. U trestného činu opilství byl v nové úpravě trest odnětí svobody zvýšen z až 8 na 10 let. U podávání alkoholických nápojů mladeži byla trestní sazba opět zachována. Bez řádného dohledu nad podáváním alkoholu budou výše uvedená ustanovení zákona bezzubá.

Delikvence

Z důvodu velké rozmanitosti delikventního chování, odkazují pouze na § 1 z. č. 140/1961 Sb. - *Účel zákona*. Účelem trestního zákona je chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení České republiky, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob. Dále se v § 23 odst. 1 výše uvedeného zákona hovoří o účelu trestu. Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Tyto dva § mají působit preventivně na celou společnost.

Nová trestní úprava

V novém trestním zákoníku č. 40/2009 Sb. došlo k velkým změnám. Zákon je jinak strukturován. Dle § 14 jsou trestné činy děleny na přečiny a zločiny. Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

Patologické hráčství

Názory patologických hráčů na legislativu

Výzkum MUDr. Karla Nešpora, CSc.– Názory patologických hráčů na legislativu týkající se hazardních her a jejich zkušenosti s jejím dodržováním (<http://blog.aktualne.centrum.cz>)

Souhrn

Zkušenost s hracími automaty, kasiny a sportovními sázkami před 18. rokem uvedlo 32% patologických hráčů. Většina respondentů potkávala nezletilé osoby v zařízeních, kde se hazardní hry provozují.

Hazardní hry působily patologickým hráčům největší problémy ve finanční oblasti (97 %) a v rodinném životě (89 %). Časté byly i problémy působené hazardní hrou v oblasti duševního zdraví (79 %), pracovní problémy (57 %) i trestná činnost nebo uvažování o ní. 95 % patologických hráčů považuje hustotu zařízení, kde se provozuje hazardní hra, za příliš vysokou a uvítali by, kdyby těchto zařízení ubylo a kdyby měla kratší otevírací dobu. 69 % respondentů by uvítalo možnost zřeknutí se vstupu do zařízení, kde se hazardní hra provozuje a zamezení přístupu do nich. 93 % patologických hráčů doporučuje zákaz reklamy hazardních her. Zhruba polovina patologických hráčů má spojení hazardní hry s pitím alkoholu.

Materiál a metody

Mužům léčícím se pro patologické hráčství byl počátkem roku 2008 administrován dotazník. Soubor tvořilo 63 mužů ve věku od 18 – 65 let (průměrný věk = 34.8 let).

Výsledky

Kdy jste měl první zkušenost s hazardními automaty, kasiny a sportovními sázkami. Uveďte počet dovršených let věku: 32 % dříve než v 18 letech.

Druh hazardní hry: Hazardní automaty 76 %, sázky na sportovní výsledky 14 %, ruleta 25 %, hazard na internetu 3 %, jiné 3 %. Poznámka: součet je vyšší než 100 % protože někteří hráli více druhů hazardních her.

Problémy, které hazardní hry působily:

Ve vztahu k přátelům 68 %

V rodinném nebo partnerském životě včetně výchovy dětí 89 %

V zaměstnání 57 %

Riziko bezdomovectví 51 %

Finanční situace a životní úroveň 97 %

Oblast duševního zdraví (např. deprese) 79 %

Oblast tělesného zdraví 40 %

Problémy se zákonem 32 %

Uvažování kvůli hazardní hře o trestném činu 56 %

Agrese vůči sobě kvůli hazardní hře 29 %

Jak byste v ČR hodnotil hustotu zařízení, kde se provozují hazardní hry?

Těchto zařízení je neúměrně mnoho: 95 %, zařízení je přiměřeně: 5 %, těchto zařízení je málo: 0 %.

Uvítal byste snížení počtu míst, kde se provozuje hazardní hra?

Rozhodně ano: 95 %, spíše ano: 5 %, spíše ne 0 %, rozhodně ne 0 %.

Uvítal byste, kdyby zařízení provozující hazardní hry měla omezenou provozní dobu (např. od 14:00 do 22.00 hodin)?

Rozhodně ano: 69 %, spíše ano: 26 %, spíše ne: 3 %, rozhodně ne: 2 %.

Uvítal byste, kdyby patologický hráč mohl podepsat prohlášení, na základě kterého by ho nikde nenechali hazardně hrát?

Rozhodně ano: 69 %, spíše ano: 16 %, spíše ne 3 %, rozhodně ne 2 %.

Uvítal byste, kdyby soud mohl nařídit, aby určitého patologického hráče nikde nenechali hazardně hrát?

Rozhodně ano: 64 %. Spíše ano: 16 %, spíše ne: 10 %, rozhodně ne: 10 %.

Uvítal byste zákaz reklamy hazardních her?

Rozhodně ano: 77 %, spíše ano: 16 %, spíše ne: 3%, rozhodně ne: 3 %.

Jak často jste potkával v hernách, kasinech nebo sázkových kancelářích osoby, kterým podle vašeho odhadu nebylo ještě 18 let?

Často: 58 %, zřídka: 42 %, nikdy 2 %.

Předcházelo u vás pití alkoholu bezprostředně hazardní hře?

Většinou: 19 %, někdy: 37 %, nikdy: 44 %.

Vlastní komentář k výsledku výzkumu

Dle mého názoru výše uvedený výzkum MUDr. Nešpora se šokujícími výsledky dokazuje, že právní úprava dotýkající se hazardních her v České republice je nedokonalá. Zákonodárci neberou v úvahu názory odborníků, že je potřeba snížit dostupnost hazardních her. Pokud opravdu chceme řešit problém patologického hráčství, je nutné legislativně omezit počty výherních automatů a ztížit přístup k nim.

Zákon o loteriích a jiných podobných hrách – vybrané paragrafy

Zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách definuje v § 1 *odst. 1* loterii nebo jinou podobnou hru jako hru, jíž se účastní dobrovolně každá fyzická osoby, která zaplatí vklad (sázku), jehož návratnost se účastníkovi nezaručuje. O výhře nebo prohře rozhoduje náhoda nebo předem neznámá okolnost nebo událost uvedená provozovatelem v předem stanovených herních podmínkách. Nezáleží přitom na tom, provádí-li se hra pomocí mechanických, elektronickomechanických, elektronických nebo obdobných zařízení.

V §1 odst. 2 výše uvedeného zákona se hovoří, že okolnost, jež určuje výhru (výsledek slosování, sportovního utkání, dostihů, závodů a jiné budoucí události), nesmí být nikomu předem známa a musí být takového druhu, aby nemohla být provozovatelem nebo sázejícím ovlivněna.

Dle § 1 odst. 6 z. č. 202/1990 Sb. Může být provozovatelem loterie nebo jiné podobné hry jen právnická osoba se sídlem na území České republiky, které oprávněný orgán vydal povolení k provozování loterie nebo jiné podobné hry.

V odst. 7 § 1 je řečeno, že účastníkem loterie nebo jiné podobné hry může být jen fyzická osoba, která dovršila 18 let věku a která v souladu s herním plánem uhradí vklad provozovateli předem, a to v hotovosti nebo bezhotovostní. Osobám mladším 18 let je účast zakázána. Provozovatelé loterií a jiných podobných her musí učinit taková opatření, aby se tyto osoby nemohly hry zúčastnit. K tomuto účelu je oprávněn požadovat předložení průkazu totožnosti.

Výherní hrací přístroje v zákoně č. 202/1990 Sb.

§17 odst. 1 z. č. 202/1990 Sb. rozumí výherním hracím přístrojem kompaktní, funkčně nedělitelné a programově řízené technické zařízení s ovládáním určeným pouze pro jednoho hráče. U výherního hracího přístroje s programovým vybavením umožňujícím současnou hru na více hracích místech více hráčům je každé takové hrací místo rovněž považováno za samostatný výherní hrací přístroj.

§17 odst. 2 z. č. 202/1990 Sb. stanovuje, že výherní hrací přístroj musí být umístěn tak, aby neumožňoval hru osobám mladším 18 let, nebo provozovatel musí učinit taková opatření, aby tyto osoby se nemohly hry zúčastnit. K tomuto účelu je oprávněn požadovat předložení průkazu totožnosti.

§ 17 odst. 8 z. č. 202/1990 Sb. určuje, že výherní hrací přístroje smějí být provozovány v kasinech a hernách. Dále smějí být provozovány v pohostinských zařízeních a dalších místech, která splňují podmínky zvláštního provozního režimu podle odstavce 10. Více než šest výherních hracích přístrojů smí být provozováno pouze v hernách a kasinech.

§ 17 odst. 9 z. č. 202/1990 Sb. hernou rozumí místnost (soubor místností), určených zejména k provozování výherních hracích přístrojů. V herně musí být po celou dobu provozu zajištěn dozor. Do herny je zákaz vstupu osobám mladším 18 let. Provoz herny se řídí schváleným herním řádem.

§17 odst. 10 z. č. 202/1990 Sb. stanovuje, že zvláštní provozní režim vyžaduje dohled osoby odpovědné za dodržování zákazu hry osob mladším 18 let, kterým je z důvodu zamezení jejich účasti na hře vstup zakázán

- a) do celého prostoru provozovny, nebo
- b) do místnosti v provozovně výhradně určené k provozování výherních hracích přístrojů, nebo
- c) do oddělené části provozovny určené k provozování výherních hracích přístrojů.

§17 odst. 11 z. č. 202/1990 Sb. požaduje, aby provozování výherních hracích přístrojů nesmělo být povoleno ve školách, školských zařízeních, v zařízeních sociální a zdravotní péče, v budovách státních orgánů a církví, jakož i v sousedství uvedených budov. Okruh vzdálenosti do 100 m od těchto budov může stanovit obec vyhláškou.

§18 odst. 1 z. č. 202/1990 Sb. stanovuje, kdo vydává na žádost povolení k provozování výherních hracích přístrojů.

- a) obecní úřad pro svůj územní obvod, a to v přenesené působnosti,
- b) krajský úřad pro svůj správní obvod, má-li být provozovatelem výherního hracího přístroje obec ve svém územním obvodu,
- c) ministerstvo, je-li výherní hrací přístroj na českou měnu provozován v kasinu a u výherních hracích přístrojů na cizí měnu.

§18 odst. 4 z. č. 202/1990 Sb. obsahuje pasáž, kde se hovoří, že část výtěžku výherních hracích přístrojů je příjmem rozpočtu obce, která vydá povolení k jejich provozování podle odstavce 1 písm. a).

§ 43 odst. 2 písm. a) z. č. 202/1990 Sb. stanovuje, že orgán, který provozování výherního hracího přístroje povolil, zruší povolení na všechny výherní hrací přístroje provozovatele v obci, jestliže provozovatel porušuje své povinnosti tím, že ve třech prokazatelných případech časově odlišných umožnil zúčastnit se hry osobám mladším 18 let.

§ 48 odst. 1 písm. g) z. č. 202/1990 Sb. stanoví pokutu do výše 50 000 Kč, kterou uloží orgán státního dozoru osobě, která je v povolení k provozování loterie nebo jiné podobné hry uvedena jako osoba odpovědná za dodržování zákazu hry osob mladších 18 let v případě prvního prokazatelného porušení tohoto zákazu. V odst. 1 písm. h) je dále řečeno, že pokutu do výše 500 000 Kč uloží orgán státního dozoru osobě, která je v povolení k provozování loterie nebo jiné podobné hry uvedena jako osoba odpovědná za dodržování zákazu hry osob mladších 18 let v případě druhého prokazatelného časově odlišného porušení tohoto zákazu.

Trestněprávní aspekty patologického hráčství (gamblerství)

K potírání možnosti vzniku závislosti na hře na hracích přístrojích nám slouží § 217 odst. 2 **zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon**. „Kdo umožní, byť i z nedbalosti, osobě mladší než osmnáct let hru na hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem nebo zákazem činnosti“.

Nová trestní úprava z. č. 40/2009 Sb. - trestní zákoník

§ 201 *Ohrožování výchovy dítěte* (2) Kdo umožní, byť i z nedbalosti, dítěti hru na výherním hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti. (3) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 2 ze zavrženíhodné pohnutky, b) pokračuje-li v páchání takového činu po delší

dobu, c) spáchá-li takový čin opětovně, nebo d) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

Vlastní komentář

Výše citovaná ustanovení zákona o loteriích a trestního zákona sice hovoří o zákazu hraní osobám mladším 18ti let, nová trestní úprava dokonce zpřísňuje tresty za umožnění hry dětem z původního jednoho roku až na pět let odnětí svobody, ale budou dle mého názoru účinná pouze tehdy, pokud kontrolní orgány začnou častěji a důsledněji provádět kontroly v restauračních zařízeních, hernách, barech, kasinech a dalších místech, kde je možné oddávat se hazardu. Při zjištění porušení uvedeného ustanovení zákona, by měly být odpovědné osoby rychle a přiměřeně potrestány. Čím méně dětí a mladistvých bude mít přístup k hracím přístrojům, tím nižší bude riziko vzniku závislosti. Osobně bych navrhoval přesunout hazard pouze do vybraných kasin, výherní automaty umístěné v každé restauraci a dalších zařízeních, jsou velmi snadno přístupné. Z důvodu velkého přísunu peněz do pokladen obcí a měst chápu, že není žádný zájem počty především výherních automatů omezit.

3.2 Rodina

Rodina je považována za nejdůležitější sociální skupinu. V rodině dochází k uspokojování fyzických, psychických a sociálních potřeb člověka.

V běžném povědomí dnes vystupuje rodina jako společně žijící malá skupina lidí spojená pokrevními svazky a úzkými citovými vazbami. Rodina se však vyvíjí a s ní se mění i postavení jejích jednotlivých členů. Rodinu současnosti je možno považovat za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Základem rodiny ve všech dosud známých společnostech je dyadický pár - muž a žena, tj. nějaká forma manželství nebo partnerství. Rodina je tedy postavena na partnerství osob opačného pohlaví, které má trvalejší ráz, a na příbuzenství. Výchozím znakem každé rodiny je existence nejméně jednoho dítěte bez zřetele na jeho věk (**Kraus, 2001, str. 78**).

Rodina poskytuje zázemí potřebné ke společenské seberealizaci, je zdrojem zkušeností a vzorců chování, které nemůžeme získat v jiném prostředí. Každá rodina je zdrojem specifického systému hodnot. Preference hodnot ovlivňuje chování členů rodiny v interakci se společenským okolím. Rodina formuje jedince v průběhu jeho vývoje, je významným nositelem jeho budoucích společenských rolí a identity obecně (**Fischer, Škoda, 2009, str. 140**).

Z hlediska průběhu socializačního procesu má zásadní význam, do jaké míry se daří rodině vypořádat s funkcemi, které má plnit. Hovoříme proto o rodině funkční (plní přiměřeně všechny funkce), afunkční (občas dochází k poruchám v plnění jedné či několika funkcí, které zásadně negativně neovlivňují vývoj dítěte) a dysfunkční (dochází k vážným poruchám, vnitřnímu rozkladu rodiny, zásadně je narušován socializační proces dítěte) (**Kraus, 2001, str. 79**).

Rodina si uchovala 2 základní funkce (Kraus, 2001, str. 78):

- prvotní socializace dětí
 - emocionálně psychologické stabilizace osobnosti dospělých.
- Řadu funkcí rodiny převzal v moderní společnosti především stát.

Funkce rodiny může být často narušována vnitřními konflikty. Může se jednat např. o rozvody, neshody mezi partnery nebo mezi rodiči a dětmi, alkoholovou závislostí člena rodiny apod.

Děti jsou v rodinách často vychovávány k tvrdosti a egoismu, a to pod záminkou, že by v dnešní společnosti neobstály. Rodiče si masově přejí, aby se jejich děti staly významnými osobnostmi, jenže ony při usilování po vlastní nedostížené a originální osobnosti velmi často přirozeně selhávají, následně se ovšem stávají bezohlednými egoisty se sklonem k proviňování. Současný odpor ke kolektivismu je zcela iracionální, když totiž vše podstatné beztak sdílíme s ostatními a žádná osobnost se nedokáže ukotvit a realizovat jen sama v sobě. Škodlivá je také snaha některých rodičů izolovat svoje potomky od vrstevníků z jiných sociálních skupin. Děti nechápou motivy těch, od nichž se intelektem, charakterem, vzdělání a materiálními podmínkami významně liší, což může přivodit nejen tzv. třídní nenávisť nebo intelektuální pohrdání, ale i potřebu proviňovat se právě na těch, jimž sice jen nerozumí, jenže proto je nenávidí **(Novotný 2006, str. 13-14)**.

Dnes je třeba vedle socializačního dosahu rodiny na děti zvláště zdůraznit také význam působení mladší generace na starší. V souvislosti s prodlužováním časového intervalu soužití mladé, střední a starší generace vzrůstá dosah socializačního působení dětí a mládeže na rodiče i prarodiče v užší i širší rodině. Do jisté míry je socializační funkce rodiny právě pro staré členy rodiny důležitější než pro mladé, protože intenzita jejich sociálních vztahů ve společnosti klesá a oslabuje se **(Kraus, 2001, str. 80)**.

V současnosti se hovoří o tom, že dochází ke konkurečnímu rozštěpení socializačních mechanismů. Různé socializační činitele (rodina, škola, masová média atd.) vytvářejí protikladné socializační tlaky. V masové společnosti jsou všichni vystaveni různým, často rozporným socializačním tlakům, a to nediferencovaně a s minimální možností obrany. Záleží na individu, které z těch tlaků a do jaké míry bude internalizovat **(Kraus, 2001, str. 81)**.

3.3 Prevence

Prevence trestné činnosti znamená snahu o to, aby k trestné činnosti nedocházelo v budoucnosti.

Represe představuje donucovací potlačovatelskou činnost spočívající v ukládání sankcí. Represe je součástí prevence v tom smyslu, že i ona slouží k předcházení a zabraňování trestné činnosti v budoucnosti (**Urbanová, 2006, str. 116**).

Prevenčí rozumíme soubor nejrůznějších aktivit orientovaných na odstranění, oslabení, či neutralizaci různých faktorů s cílem korigovat nežádoucí jevy.

Podle obsahové zaměření se může jednat o (**Urbanová, 2006, str. 117**):

- prevenci sociální – nejširěji zaměřenou a orientovanou na takové jevy jako jsou prostituce, alkoholismus, nezaměstnanost apod.;
- prevenci situační – zaměřenou na omezování příležitostí k trestným činům;
- prevenci viktimologickou – orientovanou na potencionální či skutečné oběti trestných činů.

Podle okruhu adresátů jde o:

- prevenci primární – aktivity adresované veškerému obyvatelstvu;
- prevenci sekundární – aktivity orientované na potencionální pachatele;
- prevenci terciální – zaměřenou na předcházení kriminální recidivy u pachatele a viktimologické recidivy u oběti (předcházení sekundární viktimizaci, napravení následků trestného činu, poskytnutí potřebné pomoci).

Zjednodušeně lze říci, že je to právě schopnost společnosti reagovat na porušení jejich norem a intenzita vlastních sebekontrolních mechanismů jedince, které nejvyšší mírou působí na konkrétní stav sociálně patologických jevů v konkrétní společnosti (**Urbanová, 2006, str. 118**).

Kdysi až příliš často používaná Makarenkova věta Výchova kolektivu kolektivem pro kolektiv byla po čtyřicetileté diletantské aplikaci zesměšněna a exkomunikována ze škol a výchovných zařízení zejména proto, že přišla ze stalinského Ruska, aniž by byla dostatečně pochopena a oceněna její psychologická funkčnost, pedagogická síla a integrační efektivita. V budoucnu bude vždy stejně spolehlivě platit: Kdo neobstojí v kolektivu, nemá šanci stát se harmonickou nebo aspoň příliš často neselhávající osobností (**Novotný 2006, str. 14**).

Prevence a masmédia

Značnou úlohu v prevenci mohou sehrát média. Mají vliv na postoj veřejnosti. Média by měla více prezentovat osobnosti, které jsou širší veřejností přijímány jako autorita. Tyto osobnosti se mohou stát vzorem, který se druzí snaží napodobovat.

Důležitý je také pohled na etiku médií. Za dysfunkčnost jejich zmasovění nese vinu především masová konzumní společnost. Masová média a nezodpovědnost některých tvůrců jejich programů ohrožují postoje a chování nejmladší generace (ale nejen ji). Jsme svědky deformování estetického cítění a vkusu. Ztráta svědomí, otupený vkus, neprofesionalita a nekompetentnost představují podhoubí, na kterém vyrůstá arogance a agresivita. Masmédia ovlivňují osobnost člověka komplexně a ve všech jeho společenských rolích. Míra ovlivňování je individuální. Masmédiím nejvíce podléhají ti jedinci, kteří jsou na hranici (či za hranicí) sociální patologie, protože se častěji nacházejí v pásmu snížené intelektové kompetence a jsou i na nižší morální a estetické úrovni. Pedagogika na existenci masmédií a jejich působení musí bezpochyby reagovat. Její úsilí by mělo být zacíleno na výchovu adresáta komunikačního prostředku tak, aby důkladně a důvěrně poznal jeho specifické vlastnosti a možnosti, jeho specifické vyjadřovací prostředky i různou kvalitativní úroveň jeho produktů. A to nejen těch, které jsou pedagogicky akceptovatelné a společensky přínosné, ale především těch, které mohou dětského čtenáře, diváka či posluchače ovlivnit nežádoucím způsobem **(Kraus, 2001, str. 70-73)**.

Prevence a sociální pedagogika

Sociální pedagogika je speciální pedagogická disciplína s poněkud zvláštním charakterem, a tím je transdisciplinárnost. Má výrazně integrující charakter. Z pohledu životní praxe soustřeďuje a dále rozvíjí teoretické poznatky pedagogických, společenských, ale i dalších vědních disciplín. Zaměřuje se na každodenní život jedince, analyzuje jeho životní situace a navozuje takové změny v sociálním prostředí, které napomáhají optimálnímu rozvoji osobnosti a minimalizují rozpor mezi jedincem a společností. Akcentována je sociálně výchovná pomoc ohroženým skupinám dětí a mládeže, výchovně-vzdělávací práce s marginálními skupinami **(Kraus, 2001, str. 12)**.

Kraus zastává širší pojetí sociální pedagogiky, podle kterého se tato disciplína zaměřuje nejen na problémy patologického charakteru, marginálních skupin, částí populace ohrožených ve svém rozvoji a potencionálně deviantně jednajících, ale především na celou populaci ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti **(Kraus, 2001, str. 12)**.

O. Lipkowski říká, že sociální pedagogika je částí pedagogiky, která se zabývá problematikou výchovy v závislosti na postupujícím procesu industrializace, technizace, rozvoje forem spoluzití i změnách společensko-právních norem. Všimá si měnícího se prostředí a tím i podmínek výchovy. Sleduje okolnosti a tyto proměny nejen v obecné rovině (většina populace se s nimi nějak vyrovná), ale i v situacích, kdy je společensko-morální vývoj jedince ohrožen a dochází k těžkostem v přizpůsobování. Dle Krause je tento pohled čím dál aktuálnější, především v souvislosti s převratným rozvojem komunikačního systému, digitalizace, medializace našeho života a v důsledku toho

takových jevů, jako je postupující globalizace. Tyto procesy nemohou probíhat, aniž by ovlivňovaly proces výchovy, a to velmi citělně (**Kraus, 2001, str. 14**).

Obsah sociální pedagogiky lze soustředit do dvou oblastí:

1. V první oblasti vidíme koncepční prostor, ve kterém by se mohla sociální pedagogika rozvíjet a mít i své praktické uplatnění. Mělo by jít o teoretickou analýzu především těch oblastí vývoje, kde dominujícím faktorem působení na rozvoj osobnosti je samo prostředí (rodina, různé typy lokalit, vrstevnické skupiny, hnutí apod.). Praktické uplatnění by se mělo projevit v souvislosti s utvářením životního způsobu jak zdravé populace (tedy vlastně jako primární prevence), tak i v souvislosti s vyhledáváním potenciálně sociálně patologicky jednajících lidí (sekundární prevence).

2. Druhou oblast zájmu lze označit jako sociálně pedagogickou terapii. Tím je myšleno výchovné (převýchovné) působení ve specifických situacích. Jde o postupy a přístupy k lidem, kteří jsou z hlediska fungování společnosti vážným problémem (trestaní, nepřizpůsobiví, nezaměstnaní atd.) (**Kraus, 2001, str. 25,26**).

Efektivnost výchovného snažení v současné době je poznamenána stavem celé společnosti. Kdybychom srovnali současnou situaci např. s dobou před padesáti a více lety, zjistíme, že nebyla třeba v procesu výchovy čelit mnoha negativním vlivům médií, nástrahám výrazné technizace života (negativním vlivům počítačů, hracím automatům), výrazné komercializaci života, ale nebylo třeba se ani zabývat problémy spojenými s devastací životního prostředí, s informační explozí, čelit různým sociálně patologickým jevům v takové míře jako dnes atd. Výchovný proces dnes probíhá ve složitějších společensko-kulturních poměrech (**Kraus, 2001, str. 43**).

Výchova ke zdravému životnímu stylu

Výchova ke zdravému životnímu stylu je reakce na stav obyvatelstva, především v rozvinutých státech, na informační explozi, působení masmédií a současně na stav životního prostředí a všech negativních faktorů, které přinesl civilizační rozvoj. Výchova ke zdravému životnímu stylu je chápána jako vštípení návyků tělesné a duševní hygieny. Zdravý způsob života se soustřeďuje na tyto základní okruhy:

1. životní rytmus – poměr pracovní činnosti a odpočinku, fyzické a psychické zátěže,
2. pohybový režim – aktivní a pravidelná tělesná kultura,
3. duševní aktivita – spojená s kulturními zájmy, dalším vzděláváním respektujícím zásady duševní hygieny včetně aktivit optimálního soužití s ostatními sociálními skupinami,
4. životospráva a racionální výživa – sloužící zachování zdraví a fyzické a psychické výkonnosti,
5. zvládání náročných životních situací (**Kraus, 2001, str. 158**).

Prevence je nejefektivnějším způsobem boje proti sociálně patologickým jevům. O odstranění sociálních problémů, jakými jsou nezaměstnanost, rozvodovost, chudoba, konflikty ve společnosti, sebevražednost apod. usiluje sociální inženýrství. Sociální práce představuje integrovanou disciplínu, která se zabývá problematikou sociální patologie nejen teoreticky, ale i prakticky. Je schopna řešit individuální, skupinové i celospolečenské sociální problémy (**Urban, Dubský, 2008, str. 54**).

6. TRESTNÍ PRÁVO

5. P R Á V N Í Ř Á D

4. SPOLEČNOST A KULTURA OBECNĚ

3. M A S O V Á M É D I A

2. ŠKOLA, DALŠÍ VZDĚLÁVACÍ INSTITUCE, PRÁCE A PRACOVNÍ KOLEKTIVY, SOUSEDÉ, PŘÁTELÉ

1. RODINA (MATKA, OTEC, SOUROZENCI), DALŠÍ PŘÍBUZNÍ - DOMOV

Shrnutí

Výše uvedená pyramida nám názorně ukazuje důležitou a nepostradatelnou úlohu rodiny v předcházení a minimalizaci výskytu sociálně patologických jevů u dětí a ve společnosti obecně.

Rodina hraje důležitou roli v oblasti primárního preventivního působení v prevenci zaměřené na dítě. Jsou to rodiče, od kterých děti přejímají určité vzory a napodobují je. Významný vliv na děti mají i jejich vrstevníci. Dalším činitelem v oblasti prevence je škola. Škola musí těsněji spolupracovat s rodiči. Velmi často dochází k problémům mezi rodiči a školou. Rodiče často neprávem hájí svoje problémové děti a obviňují učitele, že mohou za problémy jejich dětí. Naopak někteří učitelé svádějí své pedagogické neúspěchy a profesní nedostatky na žáky nebo jejich rodiče. K prevenci mohou velkou měrou přispět i masová média, pokud se přestanou hnát pouze za ziskem. Mělká zábava, krev, násilí, reality show atd. nemohou divákům poskytnout ty správné životní vzory, se kterými by mohli identifikovat.

Stát by měl také více podporovat rodiny s dětmi. Pokud budou rodiny funkční, materiálně zajištěné, mohou dětem poskytnout lepší zázemí, zlepšit přístup ke vzdělání a tím také v budoucnu mohou přispět k omezování sociálně patologických jevů ve společnosti.

Sociálně patologické jevy mají mnoho příčin. Proto prevence zahrnuje více rovin. Je důležité, aby byla vedena z více stran. Musí spolupracovat všechny složky společnosti - rodiče, škola, úřady, média atd. Jednotlivci i společnost by měli být vedení ke zdravému životnímu stylu. Tam, kde je neúspěšná prevence, nastupuje represe. Prevence je samozřejmě schůdnější a levnější řešení. Velmi důležitou roli v prevenci hraje sociální pedagogika, která se zaměřuje mimo jiné na celou společnost a snaží se podílet na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo přiblížit čtenářům některé sociálně patologické jevy a pokusit se formulovat možná východiska k jejich minimalizaci a předcházení. Sociálně patologické jevy jsou takové jevy, které jsou pro společnost nežádoucí. Bohužel dnešní postmoderní společnost je postižena nárůstem výskytu těchto negativních jevů. Společnost se vyvíjí a s ní i sociální patologie. Se společností a sociální patologií se musí vyvíjet rovněž sociální pedagogika.

V práci objasňuji pojmy právo, sociální deviace, sociální patologie. Právo je normativní a regulativní systém, jehož účelem je uspořádat společenské vztahy a ovlivnit chování lidí. Patří mezi nejdůležitější regulační a normativní systémy. Právní normy se od ostatních norem odlišují třemi znaky, jsou všeobecně závazné, vydávané ve zvláštní formě a jejich dodržování je vynutitelné státní mocí. Řádné fungování a rozvoj společnosti bez regulačních a normativních mechanismů není možný. Právo má v socializaci společnosti nenahraditelnou úlohu. Pojmy sociální deviace a sociální patologie jsou často chápány jako synonyma. Není tomu tak. Sociální deviace je každá odchylka od normy, může být tedy jak kladná tak záporná. Sociální patologie je však vždy negativní. Každá sociální patologie je sociální deviací, ne každá sociální deviace je sociální patologií. Ke vzniku sociálních deviací a patologií vede řada příčin, některé z nich jsou uvedeny v textu.

Z důvodu velkého množství sociálně patologických jevů, jsem se zaměřil pouze na tři vybrané. Jako stěžejní jsem si vybral patologické hráčství neboli gambling. Gambling je zařazen mezi návykové a impulzivní poruchy. Jsou to poruchy schopnosti jedince vzdorovat impulzivním činům, které poškozují jeho samotného nebo jeho okolí. Činy nejsou předem plánované a promyšlené. Tyto poruchy mohou vyústit v ilegální, nebo dokonce kriminální jednání. Častým „společníkem“ patologických hráčů je alkohol. Alkohol je u nás nejvíce užívanou psychoaktivní látkou, zároveň se řadíme ke světové špičce ve spotřebě této látky. Nadměrné požívání alkoholu poškozují tělesné i duševní zdraví. Zvyšuje se také konzumace alkoholu dětmi a mladistvými. Třetím sociálně patologickým jevem, který jsem se snažil v krátkosti přiblížit je delikvence. Patologičtí hráči zpravidla po určitém čase zabřednou do dluhů, svou finanční situaci musí nějakým způsobem řešit. A tak se gambler může postupně dopracovat od půjčování si peněz a lhaní až ke krádežím, podvodům, loupežným přepadením... Jsme u delikvence. Jsou mediálně známé případy, kdy např. i policista závislý na hracích automatech provedl několik loupežných přepadení, aby získal peníze na hru.

Ve třetí části práce jsem se snažil najít nějaké způsoby řešení k minimalizaci nebo předcházení výskytu sociálně patologických jevů. Některá řešení jsem našel. V právní rovině by bylo možné zákonem omezit dostupnost hazardu a zakázat reklamu na podniky provozující hazard. Denně slyším v rádiu reklamy na herny a kasina. Přijďte k nám vyhrát, káva zadarmo apod., agresivní reklama mnoho lidí udolá. Velký podíl na vzniku a rozvoji patologické hráčství u nás má i stát. Před rokem 1989 u nás patologičtí hráči v podstatě neexistovali. Po revoluci se objevily první „výherní“ automaty a s gamblery se „roztrhl pytel“. Legislativně omezit přístup k hazardu by dle mého názoru bylo velmi účinným řešením. Jelikož není vůle ze strany zákonodárců hazard omezit, mohly by alespoň kompetentní orgány přísněji postupovat proti provozovatelům hazardních her. Domnívám se, že benevolentní přístup ze strany státu k hazardním hrám

je podmíněn přísunem velkého množství finančních prostředků do státní kasy. Finanční profit státu by neměl být stavěn nad zdraví a životy občanů.

Jedním ze základních činitelů, který přispívá k omezování výskytu sociálně patologických jevů ve společnosti, je rodina. Rodina je považována za nejdůležitější sociální skupinu. V rodině dochází k uspokojování fyzických, psychických a sociálních potřeb člověka. Socializace člověka začíná a probíhá právě zde. Jedině ze zdravé a fungující rodiny může „vzniknout“ dobře socializovaný člověk, který bude odolný proti sociálně patologickým jevům. Stát by měl více podporovat rodiny s dětmi, případně také více dohlížet na problémové rodiny.

Klíčem k úspěšnému omezování výskytu sociálně patologických jevů je dle mého názoru prevence. Prevencí rozumíme soubor nejrůznějších aktivit orientovaných na odstranění, oslabení, či neutralizaci různých faktorů s cílem korigovat nežádoucí jevy. Prevenci rozdělujeme na primární, sekundární a terciální. Nejdůležitější je samozřejmě prevence primární, která je adresována celé společnosti. Sociálně patologické jevy mají velkou řadu příčin. Proto prevence musí zahrnovat více rovin. Je důležité, aby byla vedena z více stran. Musí spolupracovat všechny složky společnosti - rodiče, škola, úřady, média atd. Média by měla omezit prezentaci negativních vzorů, honbu za pochybnými senzacemi, vysílání braku a manipulaci v reklamách. Reklamy stimulují společnost k materiální nadspotřebě. V médiích by se měly více objevovat osobnosti, které mohou být společnosti pozitivním vzorem. Jednotlivci i společnost by měli být vedeni ke zdravému životnímu stylu. Tam, kde je neúspěšná prevence, nastupuje represe. Prevence je nejschůdnější a nejlevnější řešení. S prevencí se musí začít v první řadě v rodině, zde vidím největší potenciál. Trestní právo je až ten poslední prostředek efektivní prevence sociální patologie.

V prevenci výskytu sociálně patologických jevů ve společnosti musí hrát důležitou úlohu také sociální pedagogové. Sociální pedagogika je transdisciplinární pedagogická disciplína, která se zaměřuje na celou populaci, snaží se vytvářet soulad mezi potřebami jednotlivců a společnosti a utvářet optimální způsob života ve společnosti. Velmi silné je zaměření na sociálně ohrožené skupiny. Společnost i jednotlivci by měli být vedeni ke zdravému životnímu stylu. Cílem činnosti sociálních pedagogů je vlastně vytvoření zdravé a harmonické společnosti.

Resumé

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku sociálně patologických jevů. Vychází z odborné literatury, právních předpisů a dalších zdrojů o dané problematice.

První část práce je věnována základním pojmům, důležitým k uvedení do dané problematiky a pochopení celé práce. Vysvětluje pojmy právo, sociální deviace, sociální patologie.

Druhá část přibližuje ve třech podkapitolách tři vybrané sociálně patologické jevy, které jsou velmi často vzájemně spjaty. Pojednává o alkoholismu, delikvenci a patologickém hráčství.

Třetí část se zabývá možnostmi řešení k minimalizaci nebo předcházení výskytu sociálně patologických jevů v dnešní společnosti. Zevrubně přibližuje legislativu dotýkající se výše jmenovaných sociálně patologických jevů. Stěžejním bodem v omezování výskytu sociálně patologických jevů je prevence. Na prevenci se musí podílet celá společnost. Nejdůležitějším článkem prevence je rodina.. V rodině vidím největší potenciál pro budování zdravé společnosti a omezování sociálně patologických jevů. S rodinou musí spolupracovat škola a školská zařízení. Masmédia by měla omezit prezentaci negativních vzorů a stimulaci k nadspotřebě materiálních statků. Velmi mnoho práce musí odvést také zákonodárci, kteří musí vytvořit kvalitnější legislativu. Na všechny tyto složky společnosti musí působit také sociální pedagogové, kteří si kladou za cíl vytvářet soulad mezi potřebami jednotlivců a společnosti a podílet se tak na utváření optimálního způsobu života ve společnosti.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku sociálně patologických jevů. Text je rozdělen do tří základních částí. První část vysvětluje základní pojmy, kterými jsou právo, sociální deviace a sociální patologie. Druhá část přibližuje vybrané sociálně patologické jevy. Z důvodu velkého množství sociálně patologických jevů, je zde pojednáno pouze o třech vybraných, vzájemně spjatých problémech. Těmito jevy jsou alkoholismus, delikvence, patologické hráčství. Třetí část práce navrhuje možné způsoby řešení k minimalizaci či odstranění sociálně patologických jevů. Je nutné upřednostňovat především prevenci.

Klíčová slova

Právo, sociální deviace, sociální patologie, delikvence, patologické hráčství, prevence.

Annotation

I focus on the problem of social-pathological phenomena in my thesis. I divided my thesis into three parts. I explain the basic terms, which are the law, the social deviation and the social pathology, in the first part. I would like to give an idea of some social-pathological phenomena in the second part. I chose only three social-pathological phenomena, which are bound up, because of the quantity of the social-pathological phenomena. I chose alcoholism, delinquency and pathological gambling. I suggest possible solutions of these problems for the minimization or the removal of the social-pathological phenomena in my third part. First of all it is necessary to prefer the prevention.

Key words

Law, social deviation, social pathology, delinquency, pathological gambling, prevention.

Seznam použité literatury

1. zákon č. 202/1990 Sb. o loteriích a podobných hrách
2. zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon
3. zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník
4. **FISCHER, S., ŠKODA, J.** Sociální patologie Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů, 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2009, 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3
5. **KEJDOVÁ, M.** Právo a bezpečnostní politika, Brno: Institut mezioborových studií, 2005, 94 s.
6. **KOHOUT, P.** Jsem hazardní hráč aneb zpověď gamblera. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2000, 80 s.
7. **KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V.** et al., Člověk, prostředí, výchova K otázkám sociální pedagogiky, Brno: Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2
8. **MARHOUNOVÁ, J., NEŠPOR, K.** Alkoholici, feťáci a gambleři. 1. vyd., Praha: Empatie, 1995
9. **NEŠPOR, K.** Návykové chování a závislost. 1. vyd., Praha: Portál, 2000
10. **NEŠPOR, K.** Středoškoláci o drogách, alkoholu, kouření a lepších věcech. 1. vyd. Praha: Portál, 1995
11. **NEŠPOR, K.** Už jsem prohrál dost. Praha: Sportpropag, 2006, Dostupné na World Wide Web: <<http://www.plbohnice.cz/nespor/addictcz.html>>
12. **NOVOTNÝ, P.** Epidemie delikvence. 1. vyd. Liberec: Dialog, 2006, 64 s. ISBN 80-86761-45-2
13. **ŠEDIVÝ, V., VÁLKOVÁ, H.** Lidé, alkohol, drogy. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1988, 160 s.
14. **URBAN, L., DUBSKÝ, J.** Sociální deviace. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 167 s. ISBN 978-80-7380-133-5
15. **URBANOVÁ, M.** Systémy sociální kontroly a právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 191 s., ISBN 80-86898-94-6

Internet:

<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/karel-nespor.php?itemid=2756>